

MONITORING MEDIJA

Istraživanje je dio projekta „Mladi i nasilje“, koji je podržan od strane Evropske omladinske fondacije, pod okriljem Savjeta Evrope.



SADRŽAJ

ZAKONSKI OKVIR	3
METODOLOGIJA	6
NAJZNAČAJNIJI NALAZI ISTRAŽIVANJA	7
Novinski prostor posvećen djeci/mladima	7
Dubina obrađenih tema koje se tiču djece/mladih	9
Objektivnost izvještavanja o djeci/mladima.....	10
Senzacionalizam u izvještavanju o djeci/mladima.....	12
Teme koje se tiču djece/mladih	16
Fotografije u izvještavanju o djeci/mladima.....	16
Pravo na privatnost djece/mladih u medijima.....	19
Perspektiva djece/mladih u medijima.....	20
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	24
Preporuke.....	25
Djete/mlada osoba "iz medija"	25

AUTORKA:

Marina Bauk, programski direktor NVO 35mm

PRAVNI SAVJETNIK:

Zoran Vujičić, koordinator vladavine prava GA

**Istraživanje je dio projekta „Mladi i nasilje,,
koji je podržan od strane Evropske omladinske fondacije,
pod okriljem Savjeta Evrope.**



Podgorica, mart 2014.

ZAKONSKI OKVIR

Osnovni cilj našeg istraživanja je da ispita sliku djeteta/mladih koju odraslima plasiraju mediji u Crnoj Gori. Koliko su, i kako, djeca i mladi predstavljeni u medijskim sadržajima namijenjenim odraslima samo je korijen za razmatranje načina na koji takva slika može da usmjerava i oblikuje odnos javnosti prema djeci/mladima. Medijski poslenici u službi djece/mladih su u veoma dobroj poziciji da inormišu javnost i promovišu prava djece i mladih. Ovo razmatranje je, između ostalog, imalo za cilj da osvjetli i mehanizam informisanja na teme koje se tiču djece/mladih.

Zakon o medijima Crne Gore

("Sl. list RCG", br. 51/02 od 23.09.2002, 62/02 od 15.11.2002, i "Sl. list Crne Gore", br. 46/10 od 06.08.2010, 73/10 od 10.12.2010, 40/11 od 08.08.2011)

Član 22

Mediji moraju štiti integritet maloljetnih osoba. Programski sadržaj medija koji može ugroziti zdravstveni, moralni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj djeteta mora biti unaprijed jasno i vidno označen kao takav i distribuiran na način za koji je najmanje vjerovatno da će ga dijete koristiti.

Mediji ne smiju objavljivati identitet maloljetnih osoba umiješanih u krivična djela, bilo kao žrtve ili kao optuženi. Izuzetno od stava 3 ovog člana, identitet maloljetne osobe pravaosudene za krivično djelo može se objaviti, ukoliko postoji opravdan interes javnosti da bude upoznata.

Kaznene odredbe

Član 43

Novčanom kaznom od 1.000 eura do 6.000 eura kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

- 1) objavi informacije prikupljene na nezakonit način suprotno članu 21 stav 1 ovog zakona;
- 2) ne štiti integritet maloljetnih lica u smislu člana 22 ovog zakona;**
- 3) objave informacije i mišljenja suprotno članu 23 ovog zakona;
- 4) objave reklamu suprotno članu 24 ovog zakona;
- 5) na osnovu pravosnažne presude ne objavi informaciju o ishodu krivičnog postupka (člana 25 stav 2);
- 6) pod uslovima predviđenim ovim zakonom ne objavi ili obezbijedi objavljivanje ispravke ili odgovora fizičkog ili pravnog lica kada je objavljenim programskim sadržajem povrijeđeno neko njegovo Ustavom ili zakonom ustanovljeno pravo (čl. 26 i 29).

Kodeks novinara Crne Gore

-Medijski savjet za samoregulaciju prati sprovođenje Kodeksa novinara Crne Gore u medijima, objavljivanje mjesečnih, polugodišnjih i godišnjih izvještaja o poštovanju Kodeksa novinara Crne Gore, odlučivanje o predstavkama i žalbama građana na rad medijskih kuća i povrede Kodeksa novinara Crne Gore, obavještanje medijskih kuća o konkretnim predstavkama i žalbama.

Član 9. Novinar je dužan da štiti integritet maloljetnih osoba, drugačijih i hendikepiranih.

9.1 Interesi djece

(a) Mediji su obavezni da postupaju u skladu sa načelima Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djece i da sa posebnom pažnjom istražuju informacije koje zadiru u interese djece.

(b) Mediji su obavezni da iskažu poseban obzir kada intervjuišu, fotografišu ili snimaju maloljetnike.

Prava djeteta i novinarska praksa-iz perspektive ljudskih prava

Priručnik napravljen za potrebe Regionalne kancelarije UNICEF-a za Centralnu i Istočnu Evropu (CEE/CIS) © UNICEF - Dublin Institute of Technology 2007

Izazovi koji ukazuju da je „odnos na relaciji dijete–mediji, zapravo ulaz u multidimenzionalan svijet djece i njihovih prava na obrazovanje, slobodu izražavanja, igru, identitet, zdravlje, dostojanstvo i samopoštovanje, zaštitu, kao i da odnos djece i medija ima važnu ulogu u svakoj oblasti života djeteta. Pet aspekata:

- Pravo djece na pristup medijima, uključujući nove medije;
- Pravo djece na medijsko obrazovanje i pismenost;
- Pravo djece da učestvuju u medijima;
- Pravo djece da budu zaštićena od štetnih uticaja medija kao i od nasilja na ekranu;
- Uloga medija u zaštiti i unapređenju prava djeteta;

Etičke smjernice, načela za etičko izvještavanje o djeci Mediji i prava djeteta, UNICEF od strane Media Wise, 2005. (www.unicef.org/media/media_tools_guidelines.html)

Smjernice:

- Prikazati iz “dječjeg ugla”.
- Dostojanstvo i prava svakog djeteta moraju da se poštuju u svim okolnostima-posebna pažnja mora da se posveti pravu svakoga djeteta na privatnost i povjerljivost.
- Zaštita najboljih interesa svakoga djeteta prethodi svim drugim obzirima, uključujući i borbu za pitanja koja se tiču djece i unapređivanje dječjih prava.
- Kada se određuje šta je najbolji interes djeteta, mora se dati odgovarajuća težina pravu djeteta da se njegovo mišljenje uzme u obzir, u skladu s uzrastom i zrelošću
- O političkim, društvenim i kulturnim posljedicama svakog izvještaja treba konsultovati osobe koje najbolje poznaju prilike u kojima dijete živi, a koje su najsposobnije da ih procijene.
- Ne objavljujte priču ili sliku koja bi mogla da dovede dijete, njegovu braću i sestre ili vršnjake u opasnost, čak i kad se njihova imena i lik uopšte ne koriste, ili su promijenjeni, odnosno zamučeni.
- Ne nanosite štetu nijednom djetetu; izbjegavajte pitanja, stavove ili komentare koji u sebi sadrže osudu, ne uvažavaju kulturne vrijednosti djeteta, izlažu ga opasnosti ili poniženju, ili oživljavaju njegov bol i tugu izazvane nekim traumatičnim događajima.
- Ne podvajajte djecu na osnovu pola, rase, uzrasta, vjeroispovjesti, statusa, obrazovanja ili fizičkih sposobnosti kada odlučujete koje da intervjuišete.
- Nema namještanja: ne tražite od djece da ispričaju priču ili učine nešto što nije dio njihove lične priče.
- Djetetu ili staratelju jasno dajte do znanja da razgovaraju s novinarom. Objasnite svrhu intervjuja i kako će biti upotrijebljen.
- Potrudite se da dobijete dopuštenje od djeteta i njegovog staratelja za svaki intervju, video snimak i, kada je to moguće, za dokumentarne fotografije.
- Obratite pažnju na to gdje i kako intervjuišete dijete. Ograničite broj onih koji postavljaju pitanja, kao i fotografa. Pokušajte da se uvjerite da je djetetu ugodno i da je u stanju da ispriča svoju priču bez ičijeg pritiska, pa i bez pritiska onoga koi postavlja pitanja. Kada je riječ o filmskim, video i radio intervjuima, vodite računa o tome šta izbor vizuelne ili zvučne pozadine može dodatno da govori o djetetu i njegovom životu i priči.

Morate biti sigurni da mu ne prijete opasnost ili neprijatnost zato što su prikazane njegova kuća, zajednica ili okruženje.

- Nemojte dodatno obilježavati nijedno dijete; izbjegavajte svrstavanje ili opise zbog kojih ono može biti izloženo kazni – uključujući i dodatnu fizičku ili psihičku patnju, ili trajnoj zloupotrebi, podvajanju ili odbacivanju od strane lokalne zajednice u kojoj živi.
- Djetetovu priču i sliku uvijek stavljajte u tačan kontekst.
- Uvijek promijenite ime i zamutite lik djeteta za koje znate da je:
 - a. Žrtva seksualnog zlostavljanja ili iskorišćavanja;
 - b. Počinilac fizičke ili seksualne zloupotrebe;
 - c. HIV pozitivno, oboljelo od AIDS-a ili je umrlo od AIDS-a, osim ako dijete, roditelj ili staratelj potpuno svjesno daju saglasnost,
 - d. Optuženo ili osuđeno za zločin.
- i u okolnostima u kojima postoji stvarna ili moguća opasnost od duševnog bola ili odmazde, promijenite ime i zamutite lik svakog djeteta

Smjernice Evropske zdravstvene komunikacione mreže za profesionalne medijske korespodente koji izvještavaju o zdravstvu (Mediji i prava djeteta, UNICEF od strane Media Wise, 2005.)

1. Prvo, ne nanosite nikakvu štetu. Ljudska prava i javna dobrobit su najvažniji.
4. Vodite računa o interesima. Zapitajte se „ko ima najviše koristi od ove priče?“
7. U svakom trenutku poštuju privatnost bolesnih ili osoba sa invaliditetom i njihovih porodica.
9. Nikada se ne miješajte u ljudsku patnju. Poštujte osjećanja ožalošćenih, posebno kada su u pitanju katastrofe. Kad god je moguće treba izbjegavati prikazivanje žrtava i njihovih porodica u krupnom planu.

METODOLOGIJA

Hipoteze:

1. Novinari i urednici dnevnih novina poštuju profesionalna načela prilikom izvještavanja o djeci/mladima.
2. Novinari i urednici poštuju pravo djeteta/mladih na privatnost.
3. Izvještavanje o djeci/mladima odlikuje dvostranost izvora informacija.

Metodologija: analiza sadržaja

Dnevne novine u Crnoj Gori: „Dan“, „Vijesti“, „Dnevne novine“, „Pobjeda“

Uzorak: 360 izdanja, 997 članaka

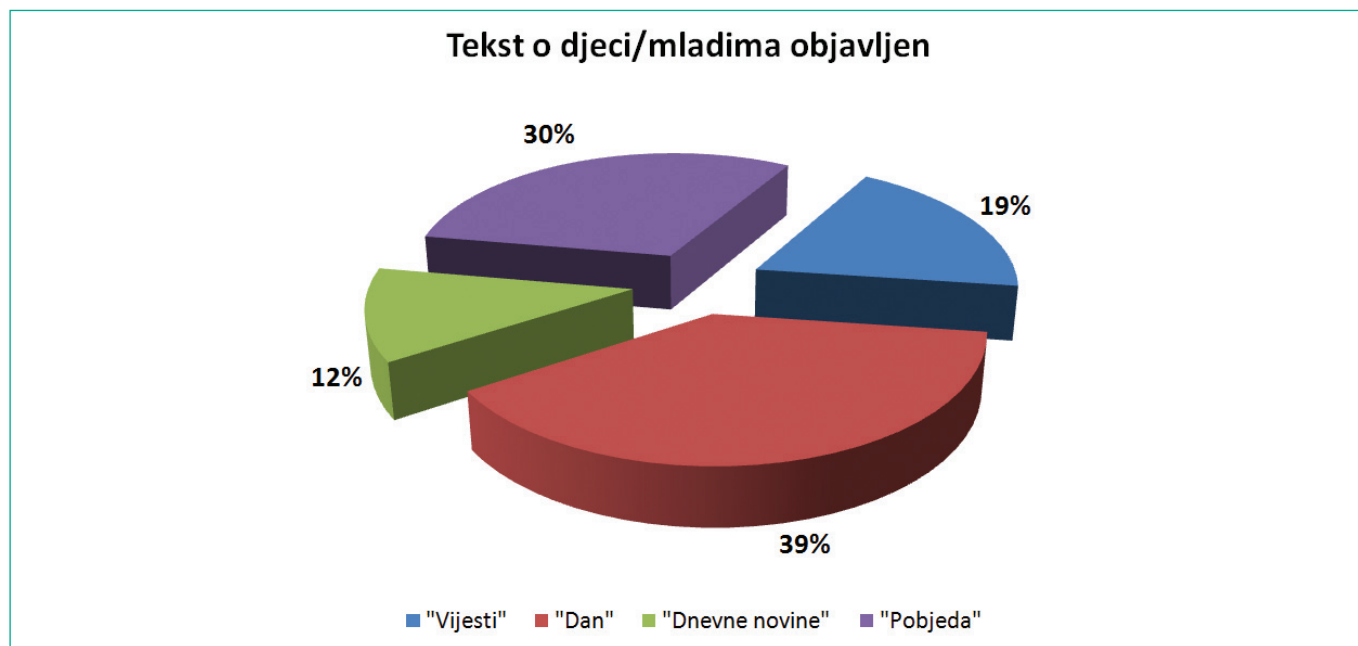
Mladi i nasilje: decembar 2013. – februar 2014.

NAJZNAČAJNIJI NALAZI ISTRAŽIVANJA

„Dan“, „Vijesti“, „Dnevne novine“ i „Pobjeda“ su četiri crnogorska dnevna lista, a njihova je uloga da informišu, obrazuju i zabave čitaoce. Kroz tromjesečnu analizu došli smo do konkretnih podataka o kvalitetu uredničke i novinarske prakse kada su u pitanju tekstovi o djeci i mladima. Korištena je naučna metoda analize sadržaja. Uzorak je sačinjavalo 360 izdanja dnevnih novina („Dan“, „Vijesti“, „Dnevne novine“ i „Pobjeda“) u periodu od decembra do marta, a ukupno je analizirano 997 članaka. Sastavljena je analitička matrica od 15 indikatora koji se odnose na osnovna obilježja članaka, grafičku opremu, temu i izvore u tekstu.

Najviše se o djeci/mladima pisalo u „Danu“ 39%, a duplo manje objavljenih članaka je bilo u „Vijestima“. Visok procenat tekstova o djeci/mladima zabilježen je u „Pobjedi“ sa 30% od ukupnog uzorka, dok je u Dnevnim novinama objavljeno 12% od ukupnog broja tekstova.

Grafikon 1. Tekst o djeci/mladima

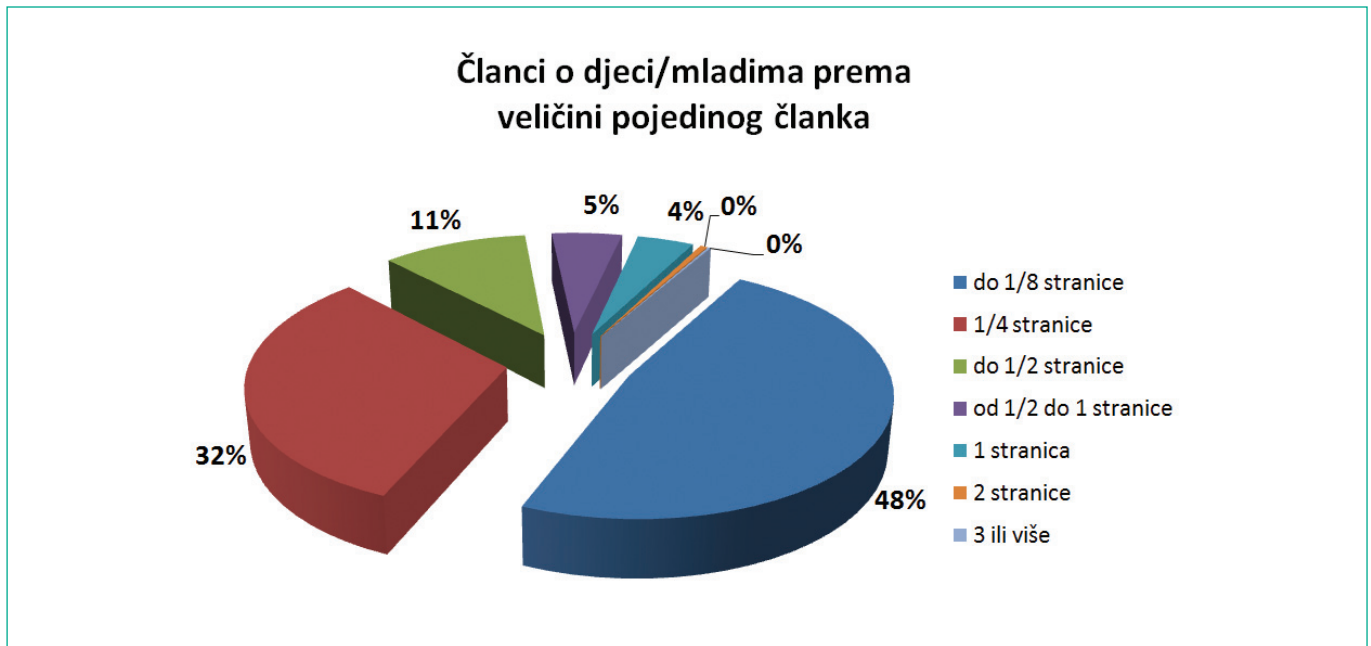


Novinski prostor posvećen djeci/mladima

U analiziranim dnevnim novinama najviše je objavljenih članaka veličine 1/8 stranice 48%. Svaki treći tekst je zauzimao 1/4 stranice. Dok je od pregledanih 997 članaka svega 11% njih zauzimalo jednu polovinu stranice. Tekstova veličine od 1/2 do 1 stranice i cijele stranice bilo je 9%.

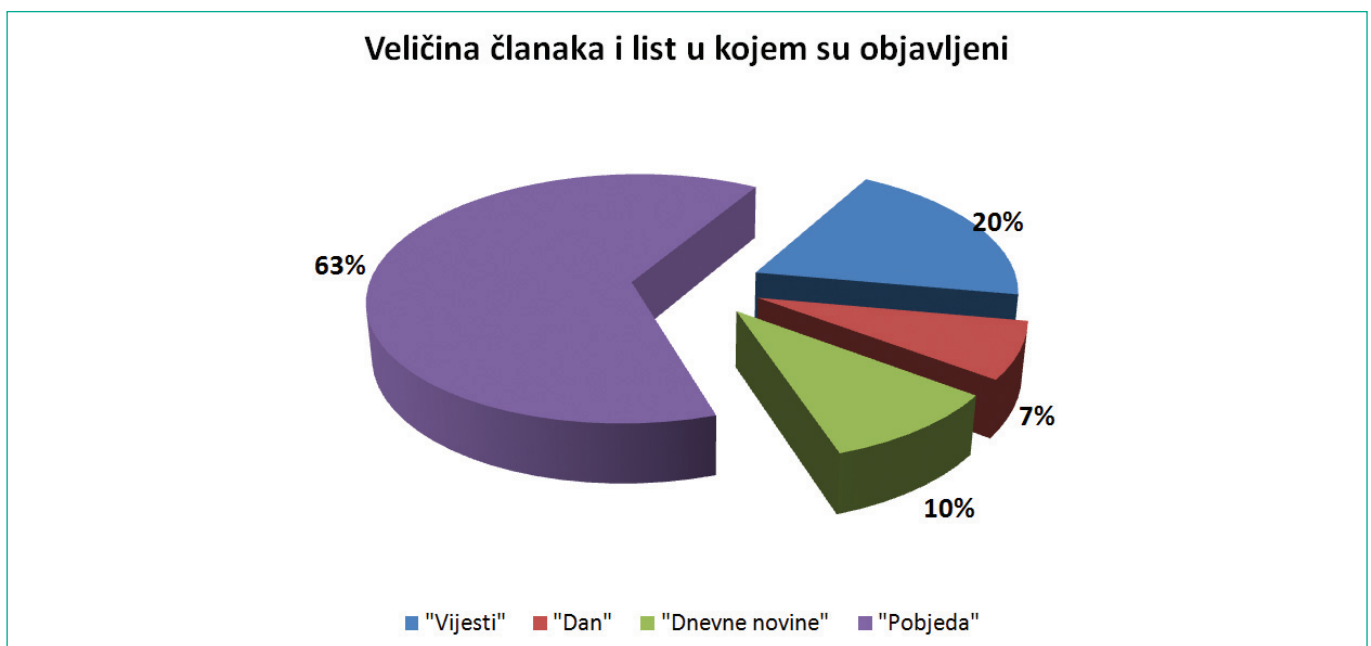
Jedan od tekstova veličine 1 stranice je članak *“Kinu ne možete opisati, treba je doživjeti”* (“Pobjeda”, 19.01.2014.str.21) u kojem je vrlo podrbono opisan život Podgoričanina koji je student najvećeg Univerziteta u Kini, “Đilin”.

Grafikon 2. Članci o djeci/mladima prema veličini pojedinog članka



Od 5% članaka veličine 1 stranice "Pobjeda" je objavila 60%, "Vijesti" 20%, "Dnevne novine" 10%. Iako lider po broju ukupno objavljenih tekstova sa 39%, kao i po broju objavljenih tekstova veličine 1/8 stranice, "Dan" je u ovom periodu objavio najmanje tekstova veličine 1 stranice sa svega 7% od ukupnog broja. Dakle, zaključujemo da to što su objavili najveći broj tekstova o djeci/mladima ne znači da se novinari "Dan"-a najviše bave problematikom u vezi sa djecom/mladima jer im istovremeno posvećuju najmanje novinskog prostora. U ovom periodu objavljeno je svega 7 tekstova o djeci/mladima veličine od dvije stranice ili više, od čega je "Pobjeda" objavila 5. Što će reći da je "Pobjeda", od sva četiri lista, u ovom periodu najviše novinskog prostora opredjelila za djecu/mlade.

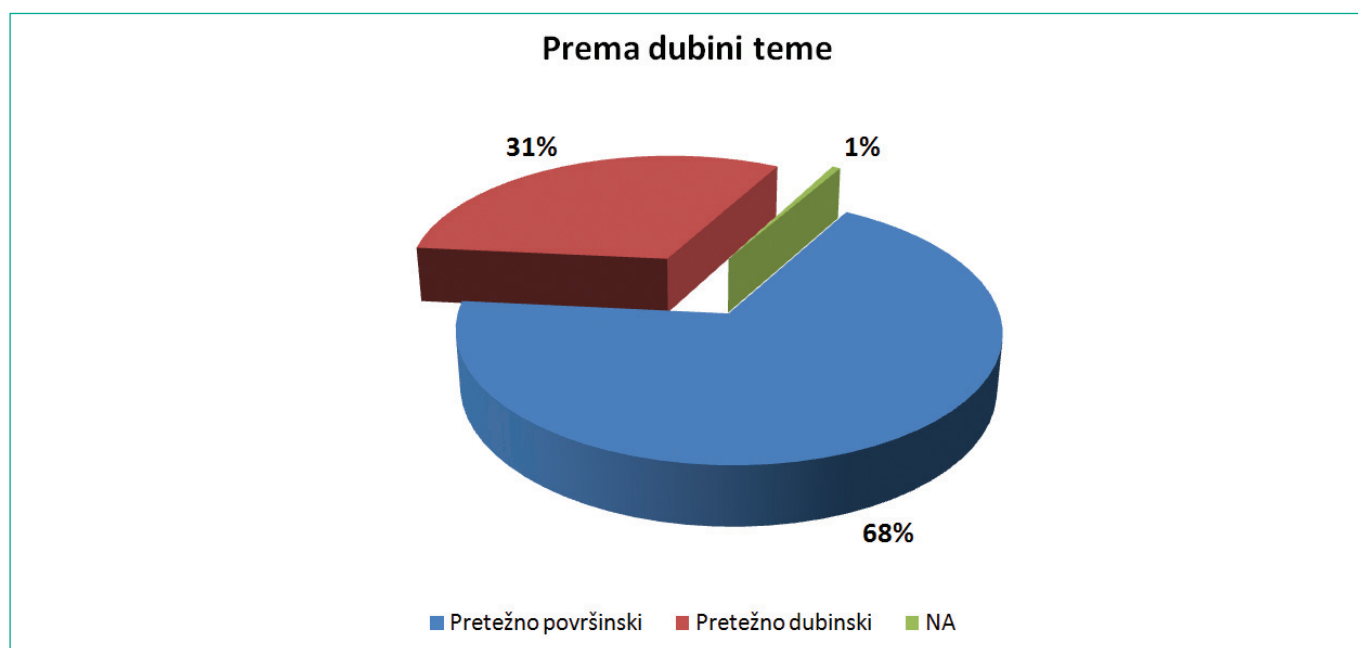
Grafikon 3. Veličina članaka i list u kojem su objavljeni



Dubina obrađenih tema koje se tiču djece/mladih

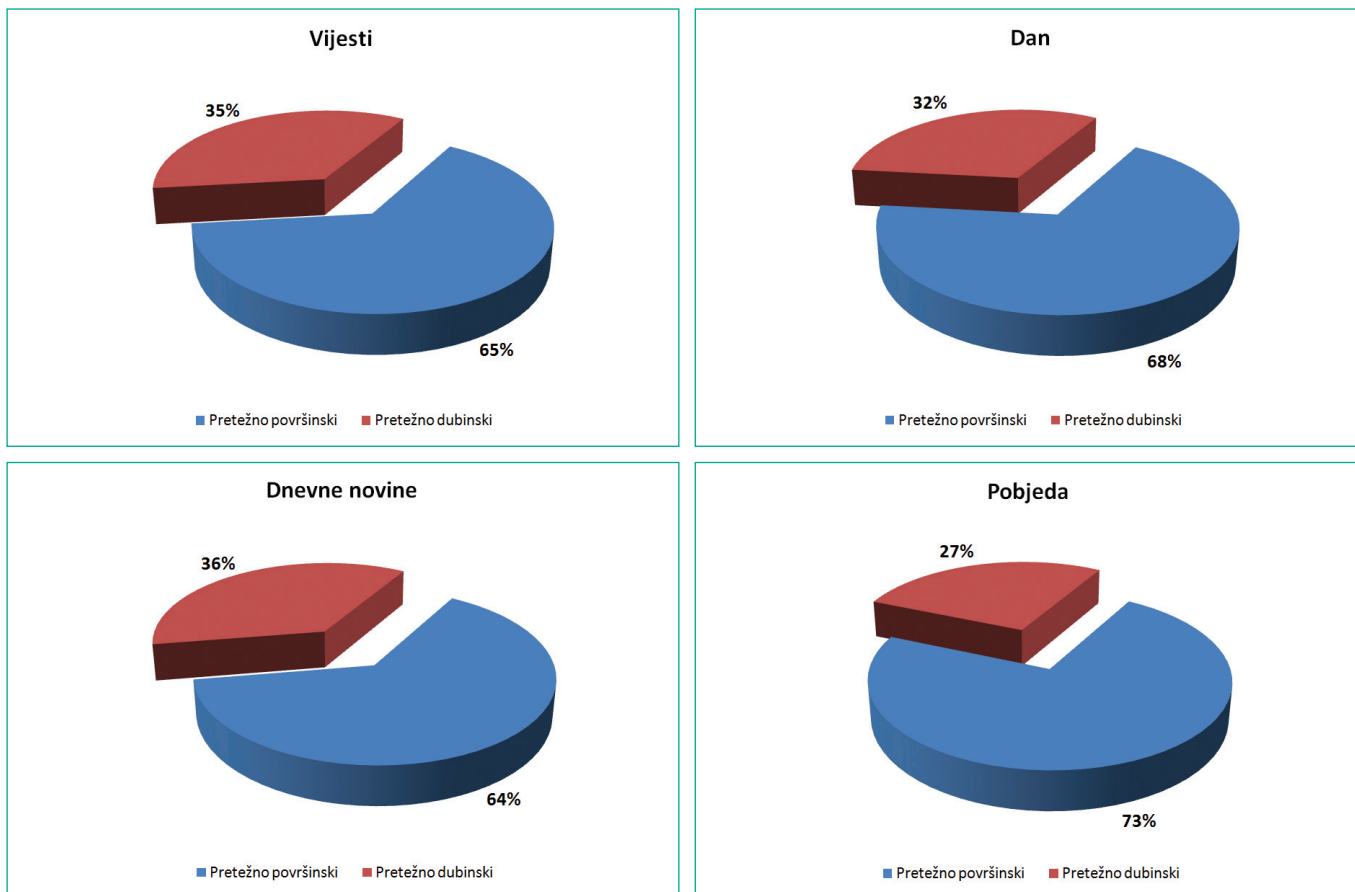
Ove zime u sva četiri dnevna lista, najvećim dijelom, tema je obrađivana pretežno površinski. Pod time podrazumijevamo da su se novinari u 68% slučajeva zadržali na opisu događaja, pojave ili osobe, bez pozadine, uzroka i sl. Kontekst bitno utiče na razumijevanje informacije te je njegovim izostankom vijest nepotpuna, a na taj način bi mogao da se otvori i prostor za potencijalnu manipulaciju. Dok bi dubinski pristup označavao da novinar ulazi u uzroke događaja, moguće posljedice i širi kontekst. Činjenica da je većina članaka obrađena površno upućuje na mogućnost da urednici najvećim dijelom smatraju da je tematika vezana za djecu/ mlade nezanimljiva ili manje važna u odnosu na neke druge teme.

Grafikon 4. Prema dubini obrade teme



Podatak da je objavljen veliki broj tekstova koje smo ovako okarakterisali ima korijen u činjenici da je u ovom periodu objavljen veliki broj vijesti koje su najčešće vezane za prosvjetu, predškolske ustanove, kulturne manifestacije za djecu/mlade i sl. Kako je analiza pokazala novinari najčešće o ovakvim događajima izvještavaju opisno, na osnovu izjave jedne, najčešće odrasle osobe, ne ulazeći dublje u kontekst događaja. Kada smo broj "pretežno dubinskih" tekstova uporedili sa brojem "pretežno površinskih" članaka po svakom listu pojedinačno došli smo do zanimljivog podatka da je u sva četiri štampana medija gotovo svaki treći tekst obrađen površinski. Postotak varira od 27% dubinskih tekstova koliko je objavila "Pobjeda", preko 35% takvih tekstova koliko je zabilježeno u "Vijestima" i 32% koliko ih je bilo u "Danu", do 36% članaka koliko je objavljeno u "Dnevnom novinama". Trend koji prate svi mediji dakle ukazuje na sličnu uređivačku politiku bar kada su djeca/mladi u pitanju.

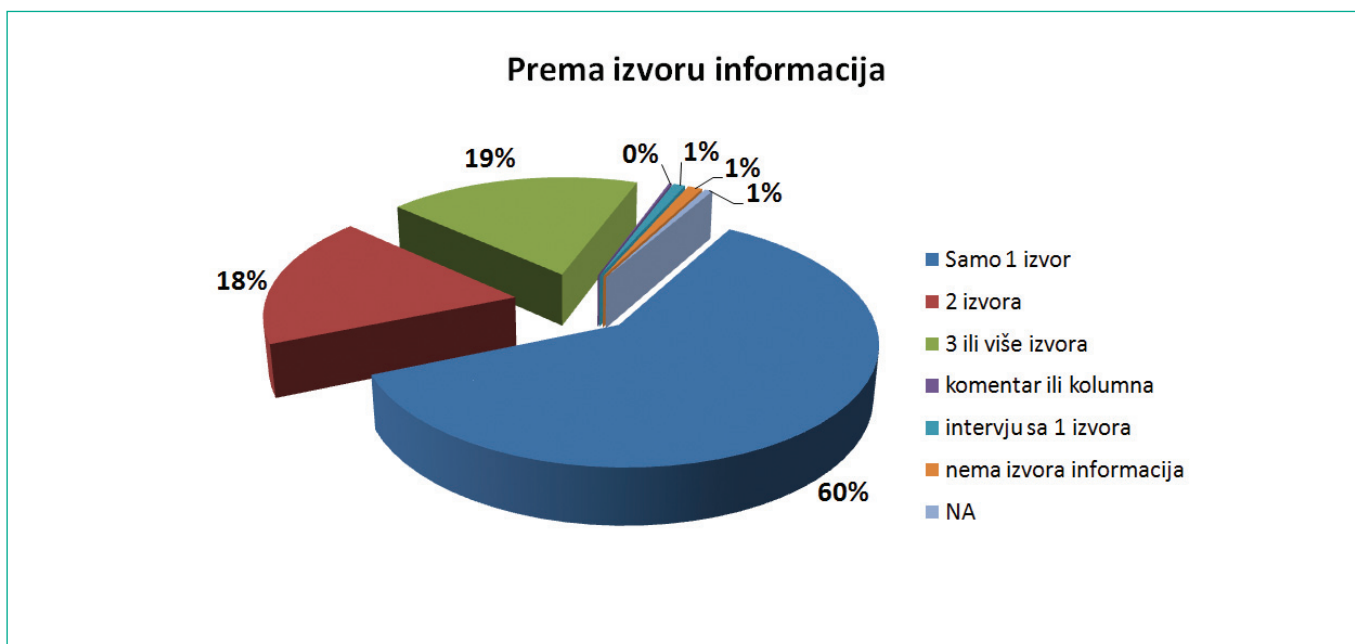
Grafikoni 5-8. Prema dubini teme



Objektivnost izvještavanja o djeci/mladima

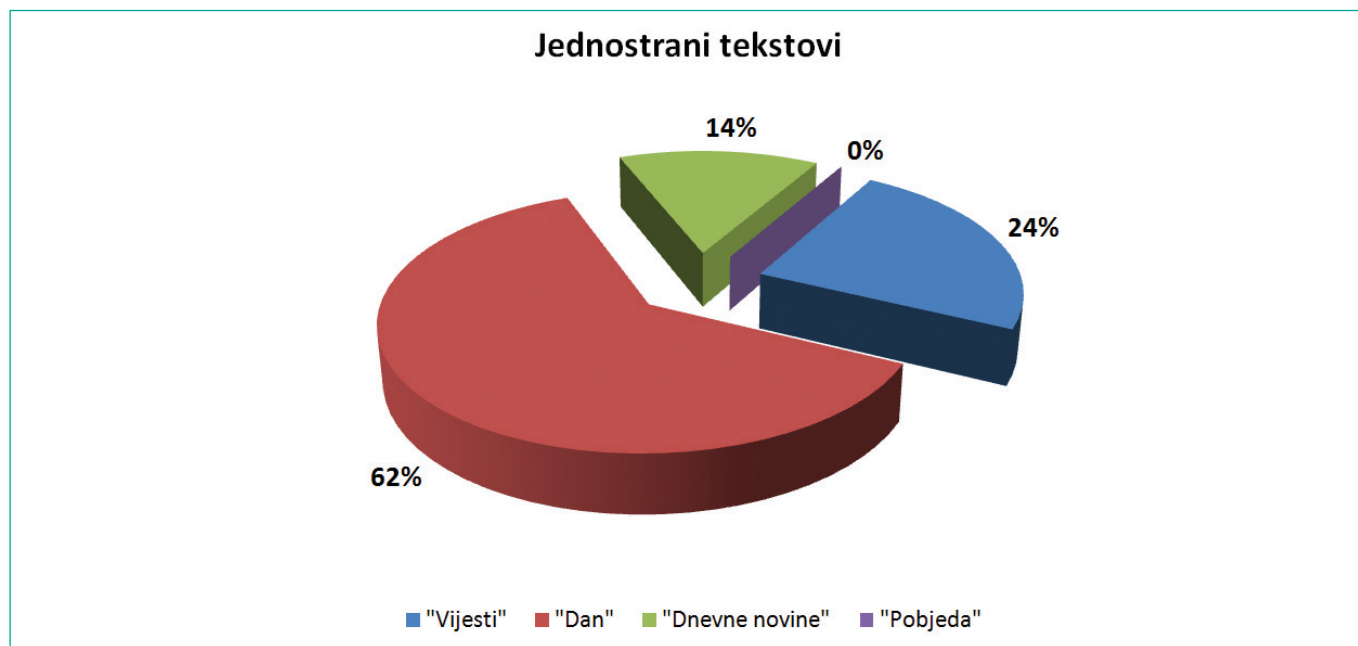
Od analiziranih 997 članaka u 60% slučajeva navodi se samo jedan izvor informacija. Dominacija jednog izvora može da ukaže na nisku vjerodostojnost, jer su novinari pristupali izvještavanju površno ili da su obrađene teme smatrali irelevantnim. Kako se objektivno izvještavanje postiže citiranjem onih koji su za i onih koji su protiv, u više od polovine slučajeva, jasna slika ovim izostaje. Dok se u preostalih gotovo 40% slučajeva pominju dva ili više izvora.

Grafikon 9. Prema izvoru informacija



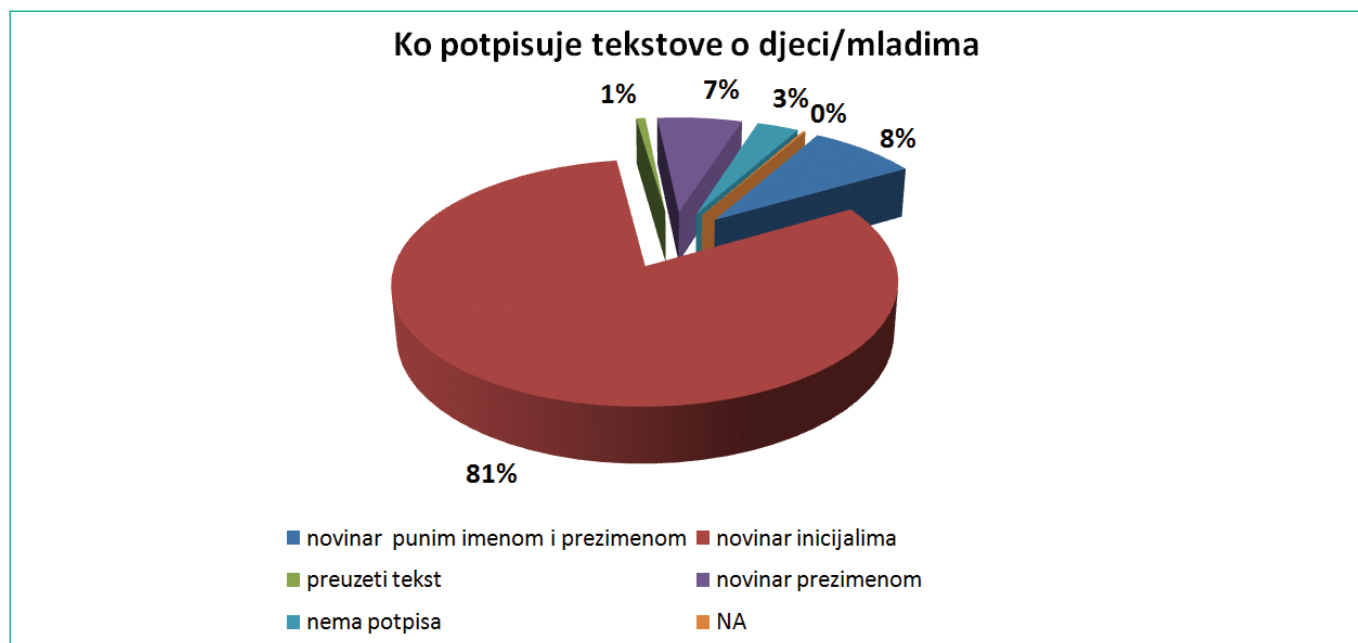
U toku monitoringa od 997 analiziranih tekstova zabilježili smo i 21 primjer jednostranog izvještavanja o djeci/mladima, tj. da je prikazana samo jedna strana gledišta. Što ukazuje da su novinari po ovom pitanju posao obavljali profesionalno s obzirom da je jednostranih tekstova bilo veoma malo. Ovakvih tekstova, koje odlikuje jedan ili više izvora koji zastupaju istu stranu u tematici koja se prikazuje u tekstu, preko polovinu (62%) je objavio "Dan", 24% od ukupnog broja objavile su "Vijesti", "Dnevne novine" su jednostrano izvještavale u 14% od svih zabilježenih tekstova dok "Pobjeda" nije objavila ni jedan tekst o djeci/mladima koji bi se mogao tako okarakterisati. Na ovaj način, čitaocu ostaje uskraćeno da sam prosudi što se dogodilo jer mu se nudi samo jedno viđenje događaja. Prikazivanje samo jedne strane prilikom izvještavanja, privileguje samo jedno gledište u sukobu, dok se druga strana u potpunosti zanemaruje.

Grafikon 10. Jednostrani tekstovi



Sa druge strane relevantnost ipak osnažuje činjenica da u 97% slučajeva tekst o djeci/mladima potpisuju novinari i to u 81% slučajeva inicijalima, punim imenom 8% slučajeva, a prezimenom u 7% slučajeva. Ispod svega 3% tekstova o djeci/mladima nema potpisa autora a ni jedan tekst nije označen kao redakcijski, što je ohrabrujući podatak koji govori da se u velikoj mjeri poštuje autorstvo i da novinari lično preuzimaju odgovornost za svako slovo koje napišu o djeci/mladima. Što će reći da su saglasni i sa svim uredničkim intervencijama, ukoliko ih je bilo.

Grafikon 11. Ko potpisuje tekstove o djeci/mladima



Senzacionalizam u izvještavanju o djeci/mladima

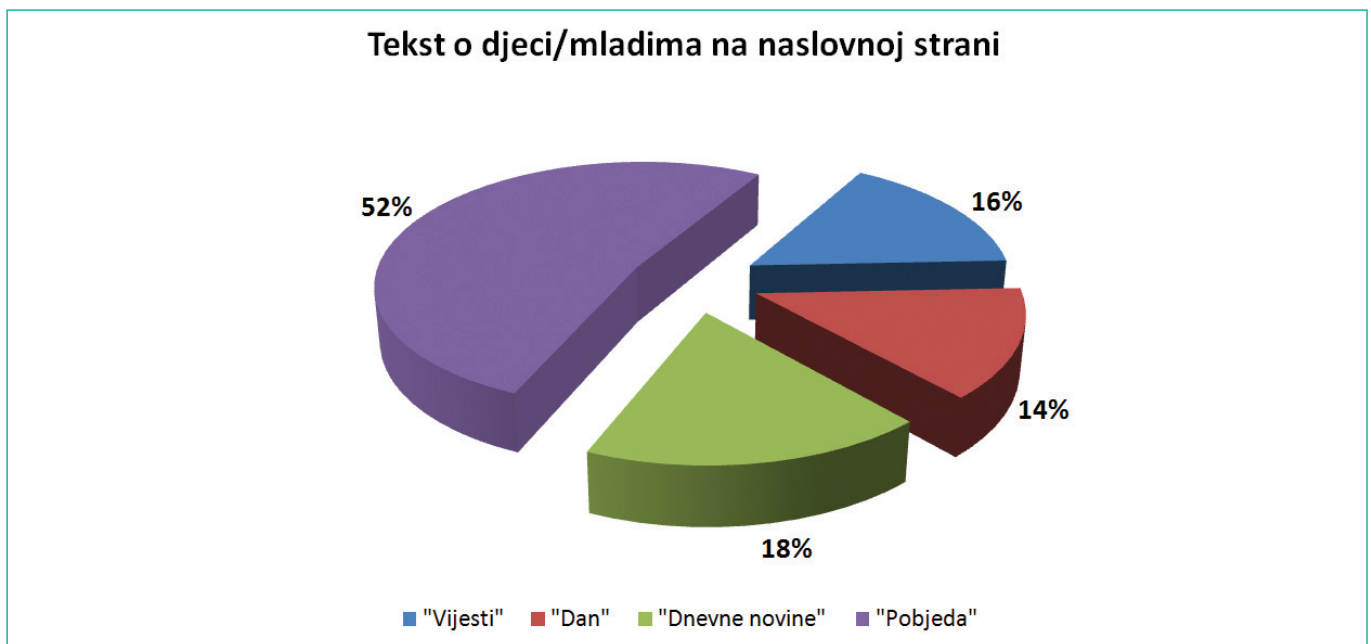
Priče, događaji i osobe koje odskakuju od prosjeka, bizarne, i one koje šokiraju lako traseraju put do naslovne stranice. Takvi tekstovi koji senzacionalistički predstavljaju događaje sa jednim ciljem-povećanjem tiraža, predstavljaju poseban izazov a posebno kada su djeca i mladi u pitanju. Za potrebe ovog istraživanja senzacionalizam smo mjerili sljedećim: Da li se tekstovi o djeci/mladima nalaze na naslovnoj strani? Kada se nađu na naslovnici da li je u pitanju pozitivno ili negativno predstavljanje djece/mladih? Od 997 analiziranih članaka samo je 5% završilo na naslovnoj strani. Ovaj podatak ukazuje da su tekstovi o djeci i mladima po ocjeni urednika nedovoljno primamljivi i zanimljivi.

Grafikon 12. Naslovna strana



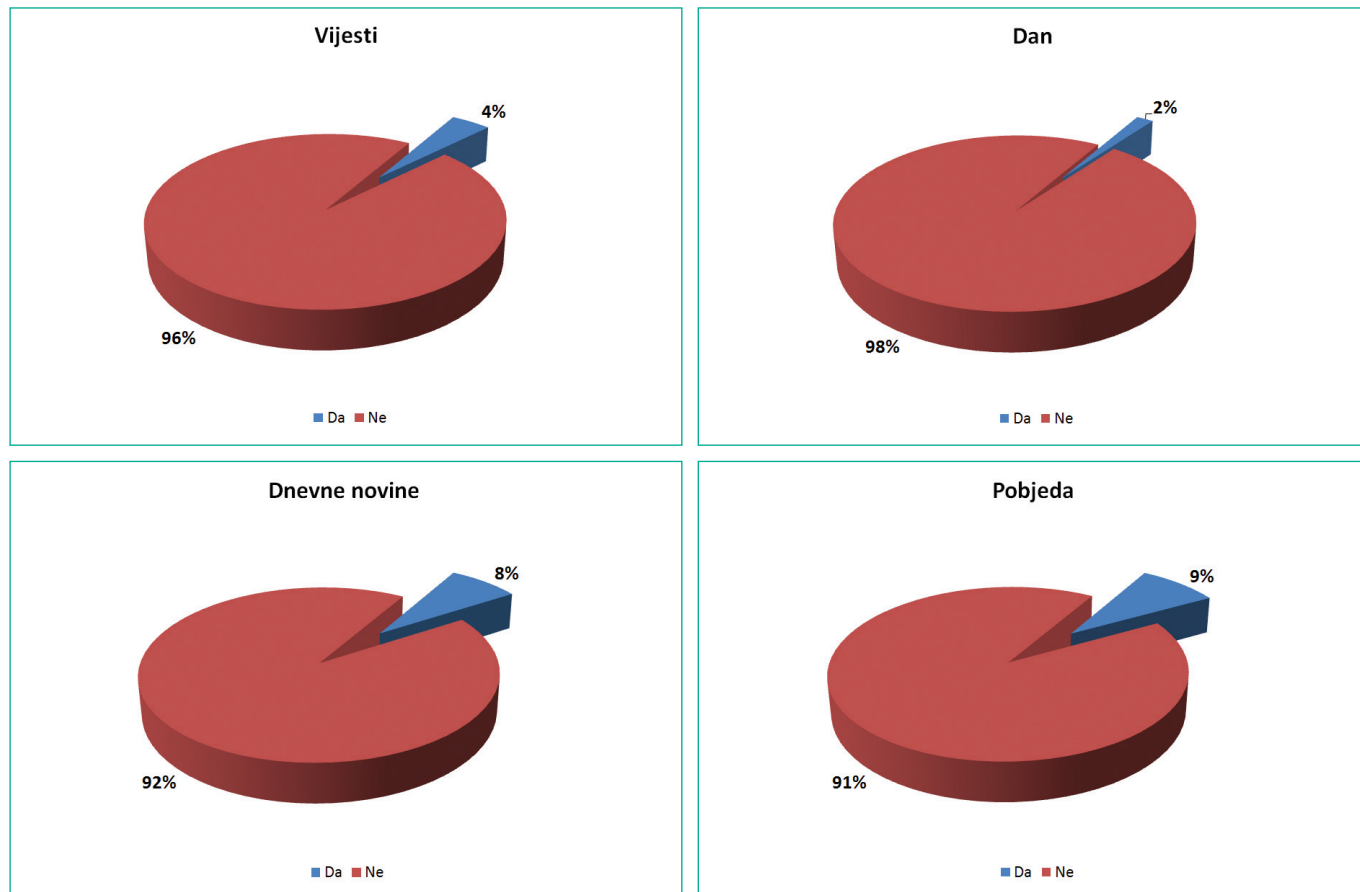
Od pomenutih tekstova polovinu je objavila "Pobjeda", dok su preostala tri lista objavila približno jednak broj tekstova na naslovnoj strani. Dva posto više članaka (18%) od preostalih je pozicioniralo "Dnevne novine" na drugo mjesto, slijede "Vijesti" sa 16% te "Dan" sa 14%.

Grafikon 13. Naslovna strana



Kada uporedimo broj koji tekstova i naslovnih strana o djeci/mladima koji su mediji pojedinačno objavili onda statistika izgleda ovako: Od ukupnog broja tekstova koje su "Vijesti" objavili samo je 4% završilo na naslovnici, 2% objavljenih tekstova u "Danu" je bilo i na naslovnoj strani, 8% tekstova o kojima su "Dnevne novine" izvještavale osvanulo je i na naslovnoj strani, dok je "Pobjeda" 9% objavljenih tekstova plasirala i preko naslovne strane.

Grafikoni 14-17: Tekst o djeci/mladima je na naslovnoj strani

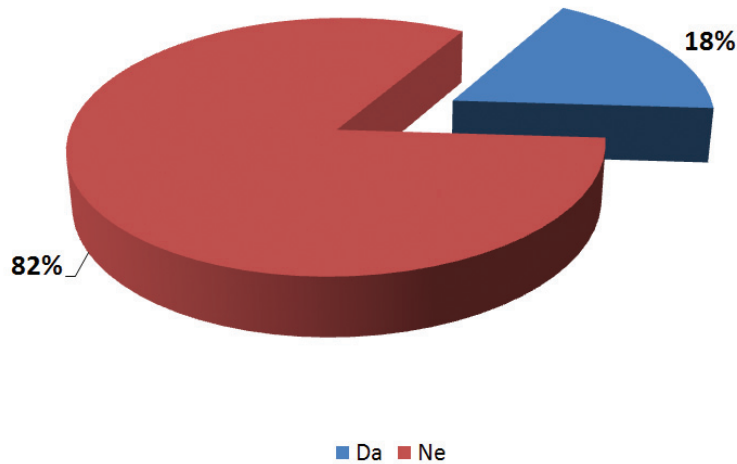


Tragom ovih podataka postavlja se pitanje kada su tekstovi o djeci/mladima zadovoljili kriterijume glavne vijesti tj. koje su to teme i kako su djeca predstavljena na naslovnica u ovom tromjesječju. Došli smo do podatka da su svega u 18% slučajeva djeca/mladi kada se nađu na naslovnoj strani (5% od ukupnog broja tekstova) predstavljeni pozitivno.

Jedan od primjera je tekst „Dječačke snove sa Kapina Polja pretače u javu“ („Pobjeda“, 13.01.2014., str.19) koji govori o mladiću koji se odlučio na školovanje u inostranstvu i dogodi se vraća u Crnu Goru kao potporučnik, inženjer vazduhoplovstva. U ovom tekstu je predstavljen uspjeh mladića koji može da posluži kao primjer drugima.

Grafikon 18. Naslovna strana

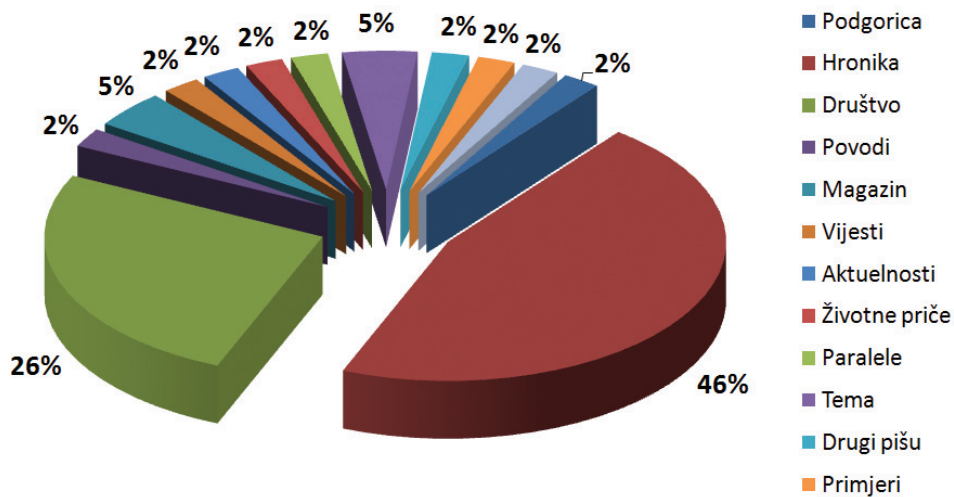
Naslovna: Da li je u pitanju pozitivno predstavljanje djece/mladih



Logičnim slijedom dominantnih 82% pretočeni u rubrike izgledaju ovako. Gotovo polovina(46%) tekstova je objavljena u rubrici "hronika", dok su preostali tekstovi značajnijim dijelom (26%) objavljeni u rubrici "paralele". Tekstovi iz preostalih rubrika koji su dospjeli na naslovnicu, liše rubrike "tema" koja je u 5% slučajeva osvanula na naslovnoj strani, učestvuju sa po zanemarljivih 2%.

Grafikon 19. Naslovna strana

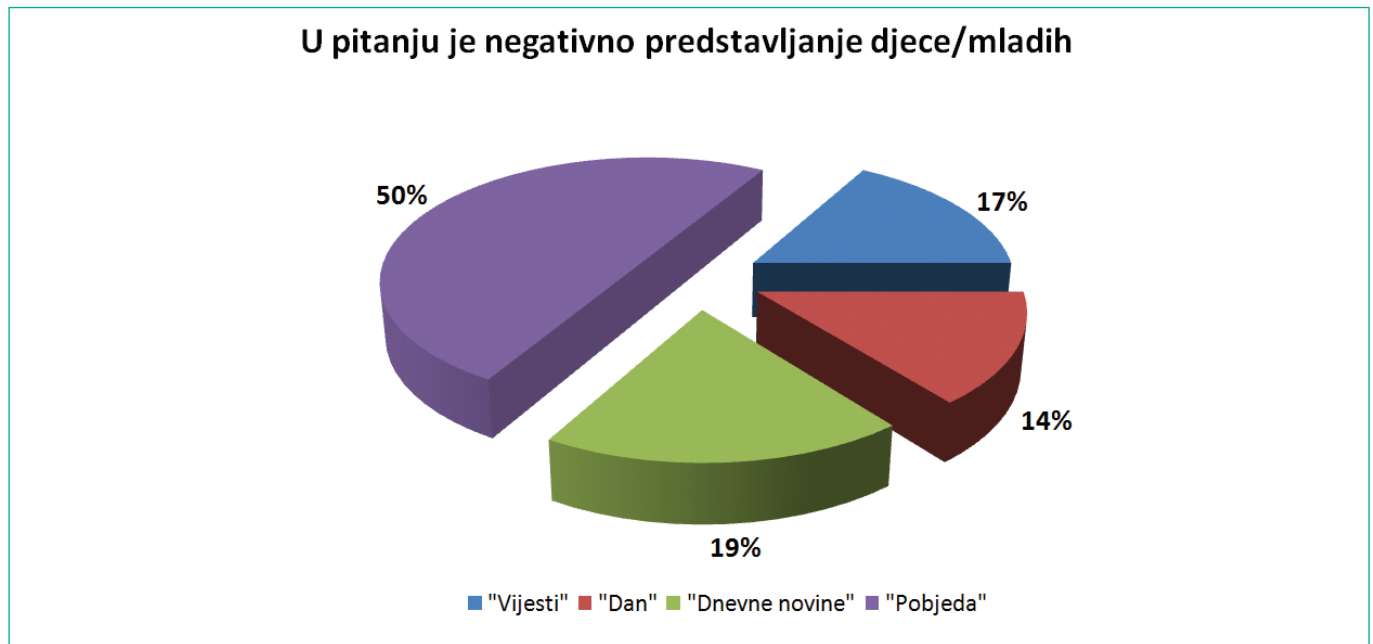
Naslovna: Tekst je u rubrici



Polovinu (50%) naslovnih tekstova o djeci/mladima u kojima su oni negativno predstavljeni objavila je "Pobjeda". Na drugom mjestu su "Dnevne novine" sa 19%, zatim "Vijesti" sa 17%, a na posljednjem mjestu je "Dan" sa 14%.

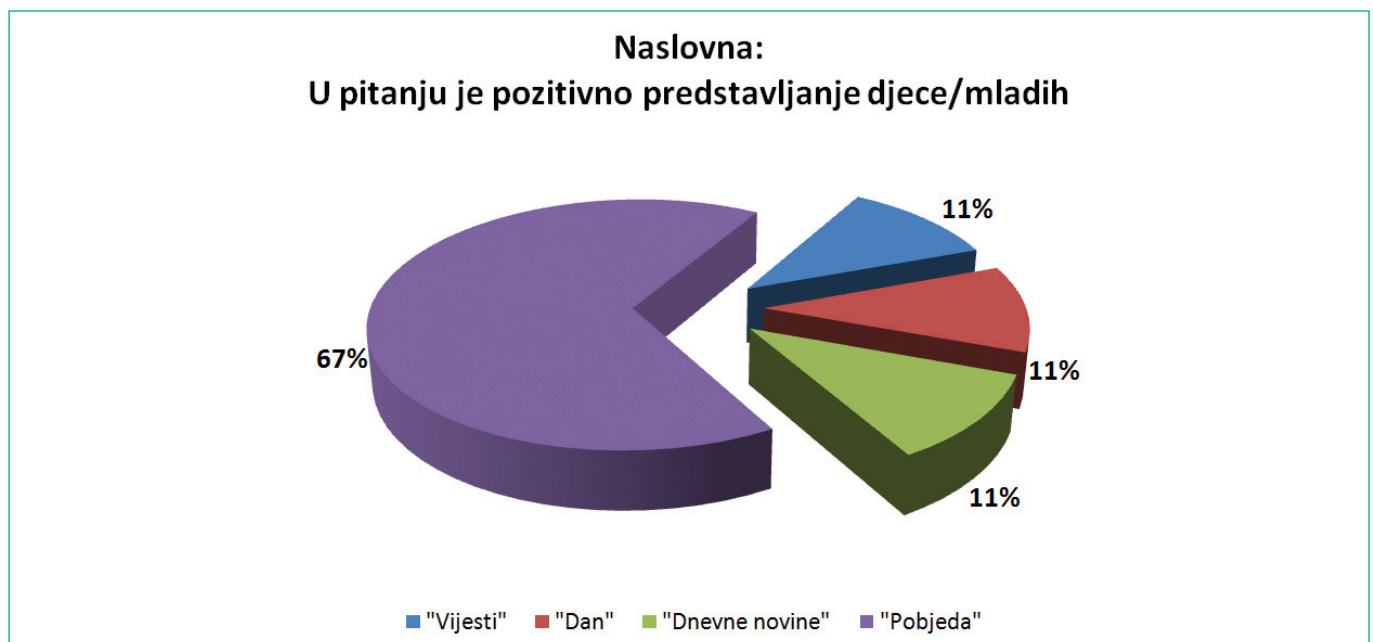
Jedan od primjera je članak "Djevojčica se udavila u jami" (Dan, 28.2.2014.str:13) koji govori o trogodišnjoj djevojčici koja se udavila u jami punoj vode. Ovaj tekst se našao na naslovnoj strani, kao i fotografija preminule djevojčice. Djeca su ranjiva grupa s obzirom na razvojne krize i dječje potrebe koje moraju biti zadovoljene kako bi dijete imalo osiguran zdrav rast i razvitak. Neopravdano iznošenje privatnosti djece pred oči javnosti može ugroziti dječiju sigurnost i primorati ih da ponovo prežive traumu, u ovom slučaju njenu porodicu, braću i sestre koji se pominju. Objavlivanje fotografije ove djevojčice nije imalo nikakav informativni značaj već predstavlja samo iskorišćavanje dječje patnje i senzacionalističko izvještavanje sa samo jednim ciljem, povećanjem tiraža. Prema smjernicama Evropske zdravstvene komunikacione mreže za profesionalne medijske korespodente koji izvještavaju o zdravstvu, načelo 9 glasi: „Nikada se ne miješajte u ljudsku patnju. Poštujte osjećanja ožalošćenih, posebno kada su u pitanju katastrofe. Kad god je moguće treba izbjegavati prikazivanje žrtava i njihovih porodica u krupnom planu.“

Grafikon 20. Naslovna strana



Kada govorimo o pozitivnom predstavljanju djece/mladih na naslovnoj strani "Pobjeda" zauzima još sigurnije mjesto sa 67% članaka u kojima su djeca/mladi predstavljeni pozitivno. Dok su se preostala tri lista ovaj put izjednačila sa po 11%.

Grafikon 21. Naslovna strana



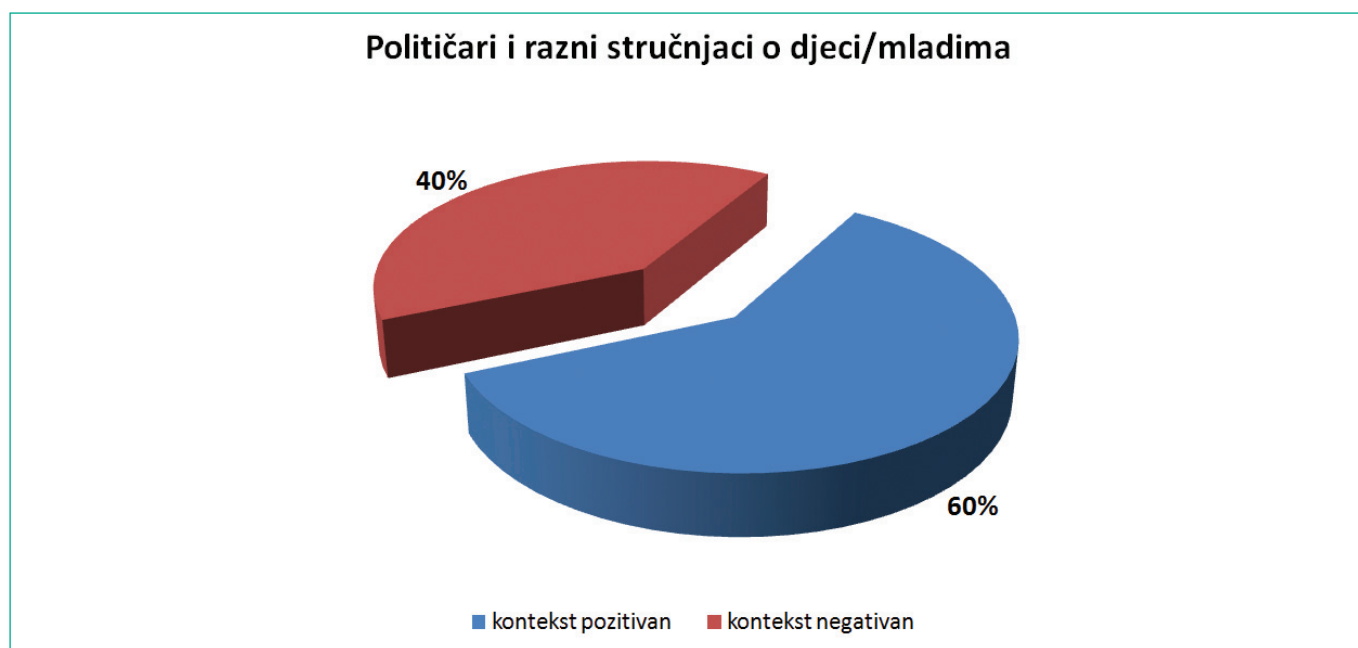
Teme koje se tiču djece/mladih

Najviše se pisalo o djeci/mladima iz Podgorice pa je tako najviše tekstova i objavljeno u rubrici “hronika Podgorice/Podgorica” 21%, slijedi “hronika” sa 16% , “društvo” 15% te tekstovi o djeci/mladima širom Crne Gore koji se objavljuju u rubrikama “regioni”, “Crna Gora”, “sjever”, “jug” i sl. Mali broj tekstova zahtjevnije novinarske forme kao što je npr. reportaža, intervju i sl. govori da se nedovoljno obrađuju teme koje se odnose na djecu/mlade.

Djeca/mladi u sukobu sa zakonom kao i djeca/mladi žrtve (kriminalnih aktivnosti, nesreće, nestali...) su bili među najzanimljivijima u ovom tromjesječju sa objavljenih 182 teksta (18% od ukupnog broja objavljenih tekstova) koji govore o njima. Sa druge strane, u pozitivnom kontekstu, kako je istraživanje pokazalo često se izvještavalo i o donacijama za djecu, stipendijama i sl. (15%). U novinama su čitaoci mogli pročitati i veliki broj članaka o djeci/mladima u školama, predškolskim ustanovama i sl. (12%). Sva četiri lista informišu svoje čitaoce o seminarima, koji se organizuju u osnovnim i srednjim školama, gostovanjima umjetnika i sportista u različitim ustanovama. Po količini ovakvih vrsta informacija prednjači list “Dan”, ali ni “Vijesti” ni “Pobjeda”, ne zanemaruju ove teme.

Kada govorimo o tekstovima gdje političari i razni stručnjaci iznose stavove, mišljenja o djeci/mladima onda je 40% njih govorilo u pozitivnom kontekstu.

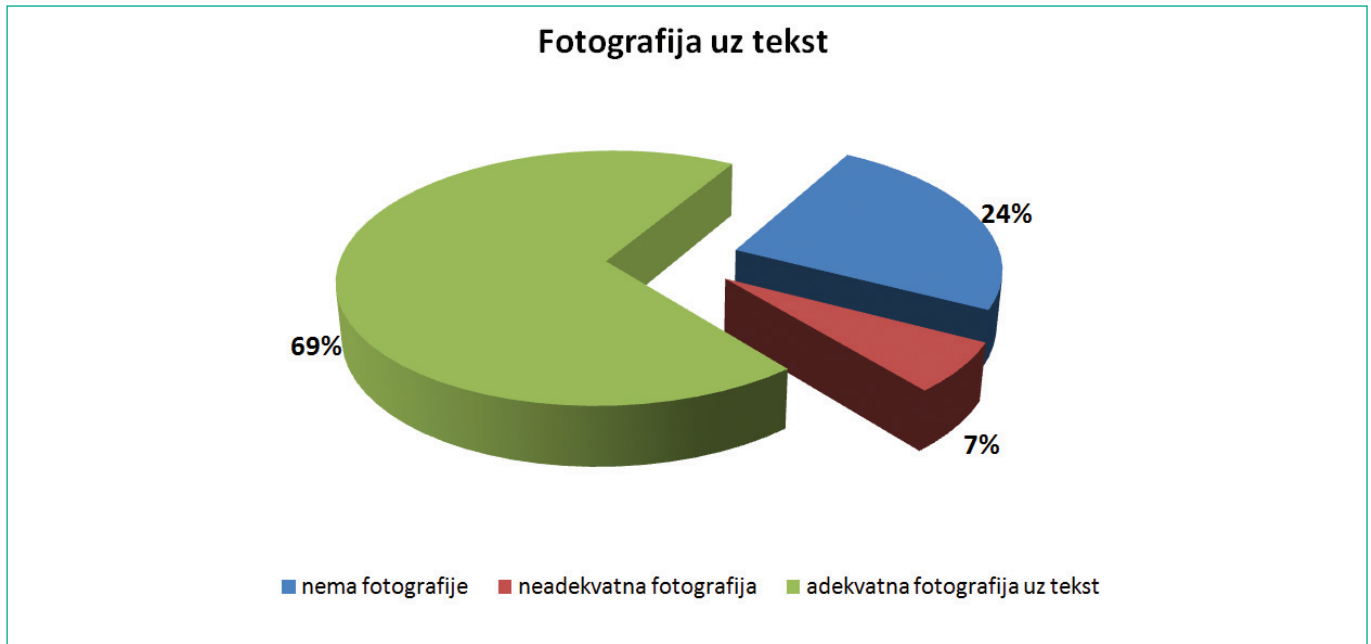
Grafikon 22. Političari i razni stručnjaci o djeci/mladima



Fotografije u izvještavanju o djeci/mladima

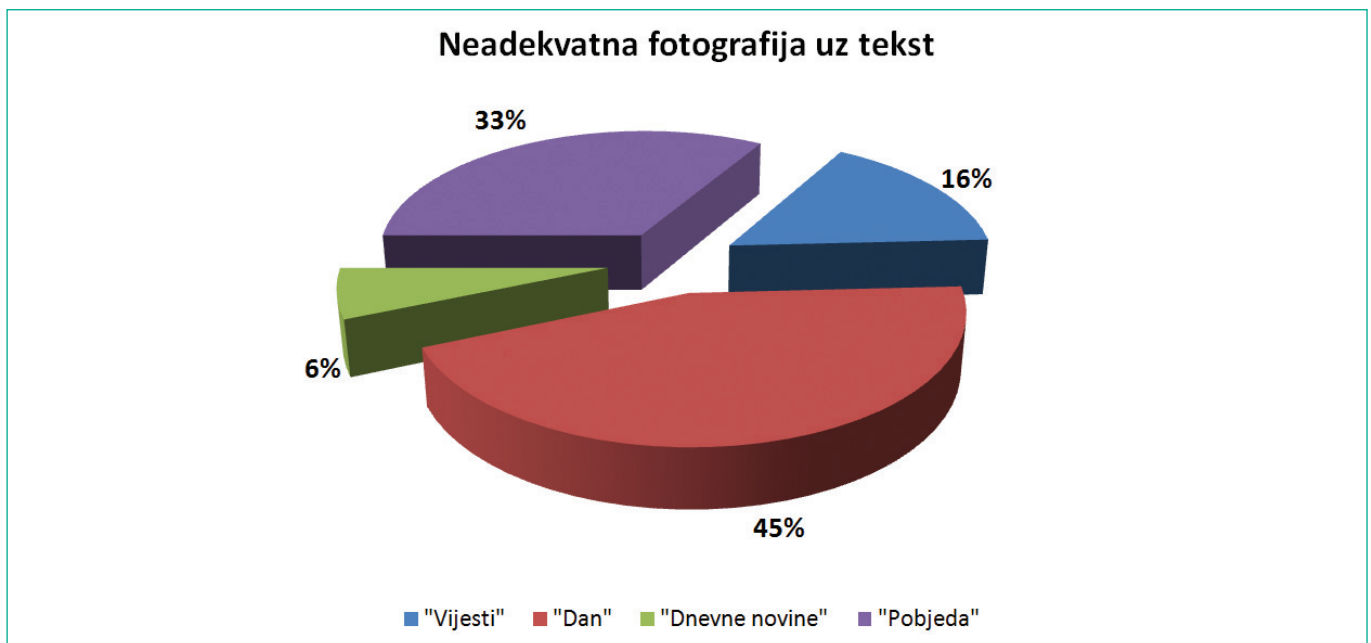
Tekstovi objavljeni u crnogorskim štampanim medijima su najvećim dijelom grafički dobro opremljeni. Iako je fotografija vjeran svjedok događaja, ipak u 24% slučajeva tekst nije bio opremljen fotografijom.

Grafikon 23. Fotografija uz tekst



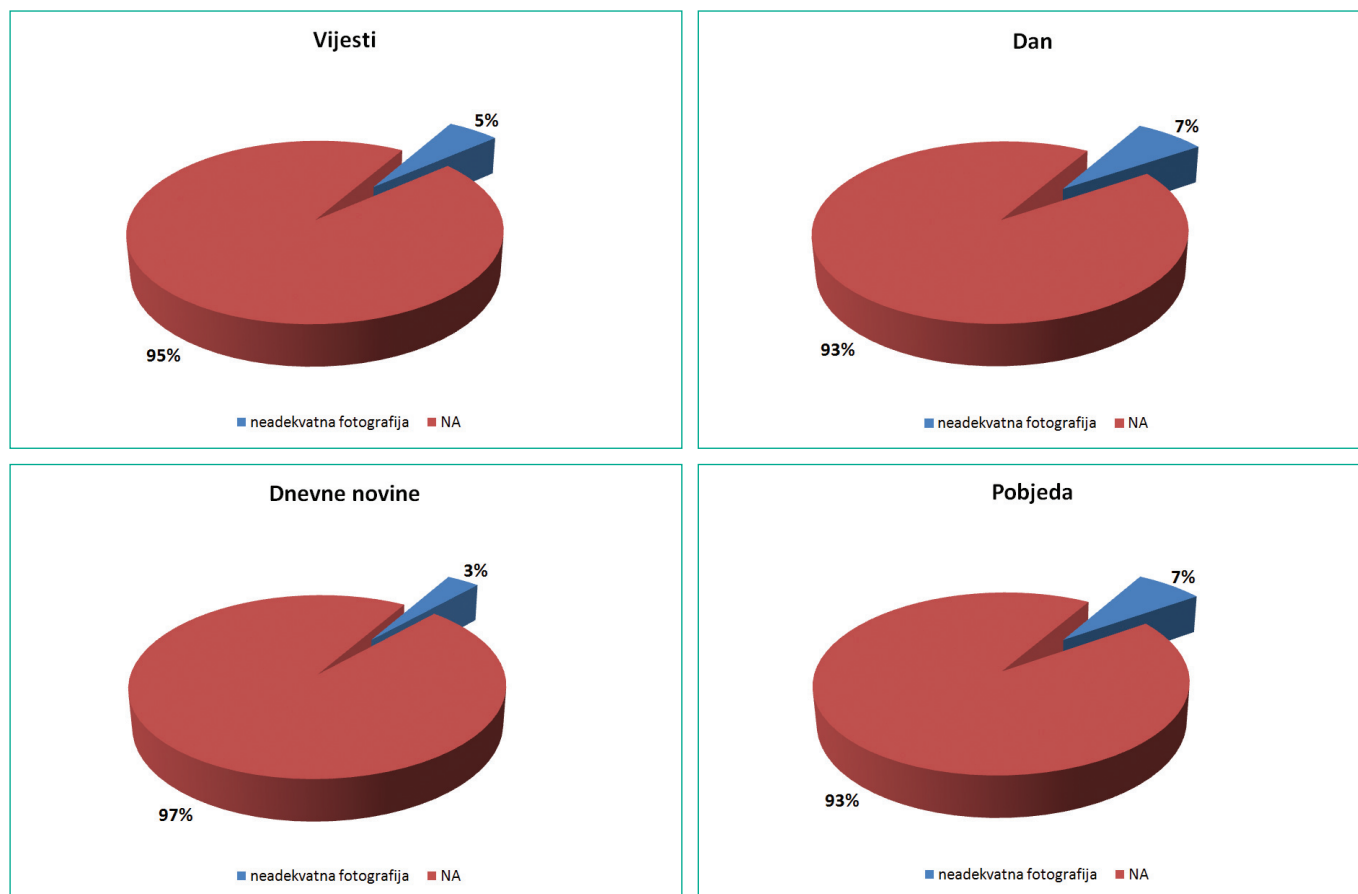
“Dan” je objavio najviše neadekvatnih fotografija 45% od ukupnog broja, ne zaostaje ni “Pobjeda” sa 33%, dok su “Vijesti” sa 16% na trećem mjestu. “Dnevne novine” su objavile svega 6% od ukupnog broja neadekvatnih fotografija.

Grafikon 24. Fotografija



Ako uporedimo broj neadekvatnih fotografija i broj tekstova o djeci/mladima koje su objavili u svakom mediju pojedinačno, dobijamo sljedeće rezultate: Od ukupnog broja objavljenih tekstova u “Vijestima” 5% njih su bili opremljeni neadekvatnom fotografijom.

Grafikoni 25-28. Fotografija



Od ukupnog broja članaka koje je objavio "Dan" njih 7% nijesu imali adekvatnu fotografiju. Dok 3% tekstova koje smo ove zime mogli pročitati u "Dnevnim novinama" nijesu bili adekvatno grafički opremljeni jer su im fotografije bile neadekvatne. Od ukupnog broja tekstova koje je objavila "Pobjeda" 7% njih nijesu imali adekvatnu fotografiju.

Novinari prilikom pisanja o djeci/mladima u cjelini objektivno izvještavaju i ne pribjegavaju senzacionalizmu u velikoj mjeri. No, sa druge strane registrovali smo 7% fotografija objavljenih uz tekst neadekvatno. Kada je izvještavanje o mladima u pitanju najviše se griješilo objavljivanjem fotografija o mladima u sukobu sa zakonom (žrtvama nesreće, kriminalnih aktivnosti i sl.). Kao i pri izvještavanju o djeci/mladima u stanju socijalne potrebe i pri izvještavanju o donacijama za djecu/mlade.

Jedan od primjera je članak "Hoće li otac i sin prezimiti u podgoričkim parkovima" (Pobjeda, 9.12.2014. str.19) koji govori o sedmogodišnjem dječaku i njegovom ocu koji danima spavaju u parkovima. Tekst je opremljen sa dvije fotografije, od čega je druga krupno slikano lice djeteta kroz rešetke od ograde. Na ovaj način je prekršeno drugo i treće načelo za etičko izvještavanje o djeci UNICEF-a: „Dostojanstvo i prava svakog djeteta moraju se poštovati u svim okolnostima“. „Novinari moraju sa posebnom pažnjom da izvještavaju o djeci/mladima, vodeći računa da je zaštita najboljih interesa svakoga djeteta prethodi svim drugim obzirima, uključujući i borbu za pitanja koja se tiču djece i unapređivanje dječjih prava. Novinari bi trebalo da oprezno izvještavaju o djeci u stanju socijalne potrebe vodeći računa da ne nanesu štetu nijednom djetetu; „izbjegavajte pitanja, stavove ili komentare koji u sebi sadrže osudu, ne uvažavaju kulturne vrijednosti djeteta, izlažu ga opasnosti ili poniženju, ili oživljavaju njegov bol i tugu izazvane nekim traumatičnim događajima.“ (Mediji i prava djeteta, Unicef) Na ovaj način, nažalost uz saglasnost roditelja, nijesu ispoštovane preporuke i prava djeteta. „Pobjeda“ sutradan objavljuje članak „Epilog Pobjedine priče: Grba će u dom u Bijeloj“ sa istom fotografijom dječaka iza rešetaka.

Nažalost, naišli smo i na zabrinjavajući broj tekstova o donacijama za djecu (hrana, odjeća, igračke, školski pribor..) gdje je nepotrebno istaknuta fotografija djece. Takvi tekstovi, prije svega su, dakle, prilika za odrasle da se pohvale svojim dobrim djelima, ili da se požale na uslove koji ih u tome ometaju, ili oboje. Jer kada se uz takvu temu pojavi slika i/ili izjava djeteta, ona uglavnom ima funkciju skretanja pažnje na ono što čine odrasli. Jedan od primjera je članak „Zajedno su jači“ (Dan, 14.12.2014.str.18) o donaciji za samohranu majku koja živi sa petoro djece. Na fotografiji se nalaze majka i njeno 3 djece iza donacije poznatog lanca supermarketa i jedne organizacije. Ovaj tekst se mogao objaviti uz fotografiju sa mjesta događaja, ali bez vizuelne identifikacije djece. A s obzirom da je u tekstu vidno naznačen i logo donatora, ovakvo predstavljanje djece se može okarakterisati i kao zloupotreba djece u marketinške svrhe.

Neadekvatne fotografije uz tekst o mladima se najčešće odnose na tekstove o mladima u sukobu sa zakonom/žrtvama. Jedan od primjera je članak „Odbijeno novo vještačenje“ (Dan, 18.12.2014.) koji govori o sudskom postupku protiv Šćepana Bujića (21) uz koji je objavljena fotografija Šćepana sa liscama u pratnji policije. Na ovaj način se ne poštuje prezumpcija nevinosti jer se optuženi do okončanja postupka ne smatra krivim čak i kada je krivica očigledna. Član 10 Kodeksa novinara Crne Gore glasi: Kada izvještava o istražnim i sudskim postupcima, novinar mora uvažavati pretpostavku da je svako nevin dok se ne dokaže suprotno, i ne smije ničim prejudicirati ishod sudskog postupka. Dalje u smjernicama istog člana stoji:

- a) Čak i u slučajevima kada je krivica očigledna za javnost, optužena osoba ne može se predstavljati krivom u okviru sudske procjene sve do donošenja presude.
- b) Cilj izvještavanja iz sudnice ne smije biti da se okrivljeni kazni sa društvenog aspekta, tako što će mediji biti korišćeni kao "stub srama".

Jedan od primjera kada su fotografije djece/mladih bile uz tekst koji nije o njima je članak „Neće sa DPS, ako im je ckva preča od EU i NATO“ („Vijesti“, 26.12.2014.str.3) u kojem šef parlamenta i SDP-a Ranko Krivokapić iznosi stavove o raznim političkim pitanjima. Novinar je obavio razgovor sa Krivokapićem na događaju priređenom za osnovce, uručivanju sertifikata polaznicima Demokratskih radionica što se u tekstu koji zauzima ¼ stranice pominje samo u objašnjenju ispod slike na kojoj je Krivokapić sa djecom koja glasi “I Damjanović rekao da se DPS vraća u devedesete”: Krivokapić sa osnovcima”, i kratko nakon političke izjave “rekao je Krivokapić novinarima u vili “Gorica” nakon uručivanja sertifikata polaznicima Demokratskih radionica.” S obzirom da se u tekstu govori jedino o raznim političkim pitanjima, članak nije trebalo da bude opremljen fotografijom djece. Po članu 3 Kodeksa novinara Crne Gore, za novinara su činjenice neprikosnovene, a njegova obaveza je da ih stavlja u pravilan kontekst i onemogućiti njihovu zloupotrebu, bilo da se radi o tekstu, slici ili tonu.

Pravo na privatnost djece/mladih u medijima

Pratili smo na koji način su djeca/mladi predstavljeni u tekstovima sa ciljem da ustanovimo da li urednici poštuju pravo djeteta na privatnost. Došli smo do sljedećih podataka: U sva 4 dnevna lista, najviše je objavljeno članaka u kojima se uopšteno govori o djeci/mladima preko 50%, svako peto dijete je predstavljeno imenom i prezimenom, dok su u 5% slučajeva objavljeni svi podaci o djetetu (ime, prezime, dob i prebivalište).

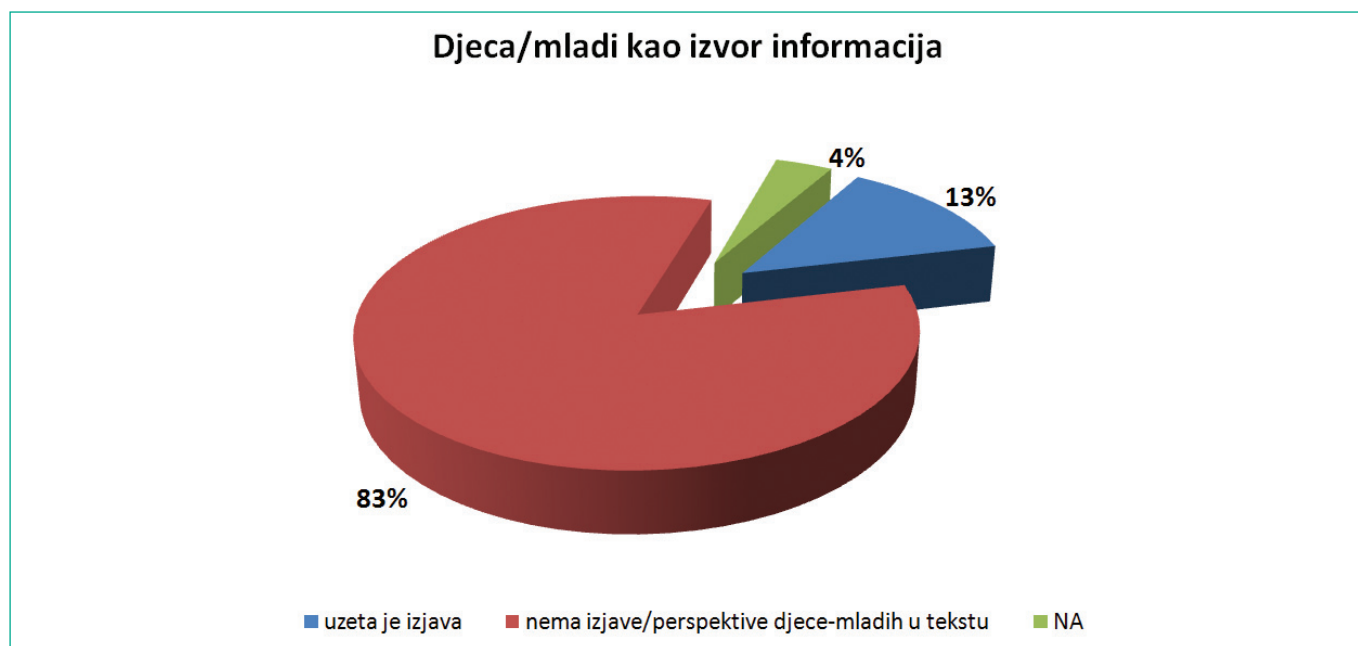
Poseban izazov za novinare i urednike je izvještavanje o mladima/djeci u sukobu sa zakonom ili žrtvama (nesreće, kriminalnih aktivnosti i sl.). Nalazi su sljedeći: Novinari u najvećem broju slučajeva kada pišu o djeci/mladima otkrivaju njihovo puno ime i prezime 43%, dok su u 30% slučajeva objavili samo inicijale. Djeca/mladi u sukobu sa zakonom ili žrtve kriminalnih aktivnost, nesreća su u 10% slučajeva predstavljeni samo godinama, u 8% slučajeva nije objavljen njihov identitet. U 1% slučajeva predstavljeni su samo imenom, a u isto toliko slučajeva i samo prebivalištem.

Ono što naročito zabrinjava je da su u 7% slučajeva novinari pokušali da zaštite identitet djeteta/mlade osobe, a u istom tekstu objavili identitet roditelja, staratelja ili neke druge informacije koje ukazuju na identitet djeteta. Jedan od primjera je članak "Pretukli nastavnika jer je ošamario učenicu" (Dan, 26.2.2014., str.12) u kojem se govori o nastavniku koji je ošamario djevojčicu K.Đ., dok u nastavku navode puno ime oca djevojčice za kojeg drugi roditelji tvrde da je fizički nasrnuo na istog profesora. Jedan od primjera je i članak "Policija utvrđuje ko je počeo tuču" (Vijesti, 16.1.2014.) u kojem se govori o tuči sedamnaestogodišnje braće pod inicijalima M.M i B.M. i njihovog godinu dana starijeg drugara, a u nastavku se otac maloljetnih dječaka pominje punim imenom. Novinari moraju biti posebno obazrivi kada su djeca/mladi u pitanju i kada izvještavaju o nekim ozbiljnijim prestupima, a posebno kada su u pitanju tek dječiji nestašluci. Tekstovi ovoga tipa prave mrlju koja, u maloju sredini poput naše, cijeli život prati ove mlade osobe i direktno utiče na njih. Da ne govorimo o novim medijima i internetu koji ima još duže pamćenje. Sve više ljudi pokušava da se izbori za svoje pravo na zaborav ("right to be forgotten"), no, u pitanju je vrlo duga i teška borba.

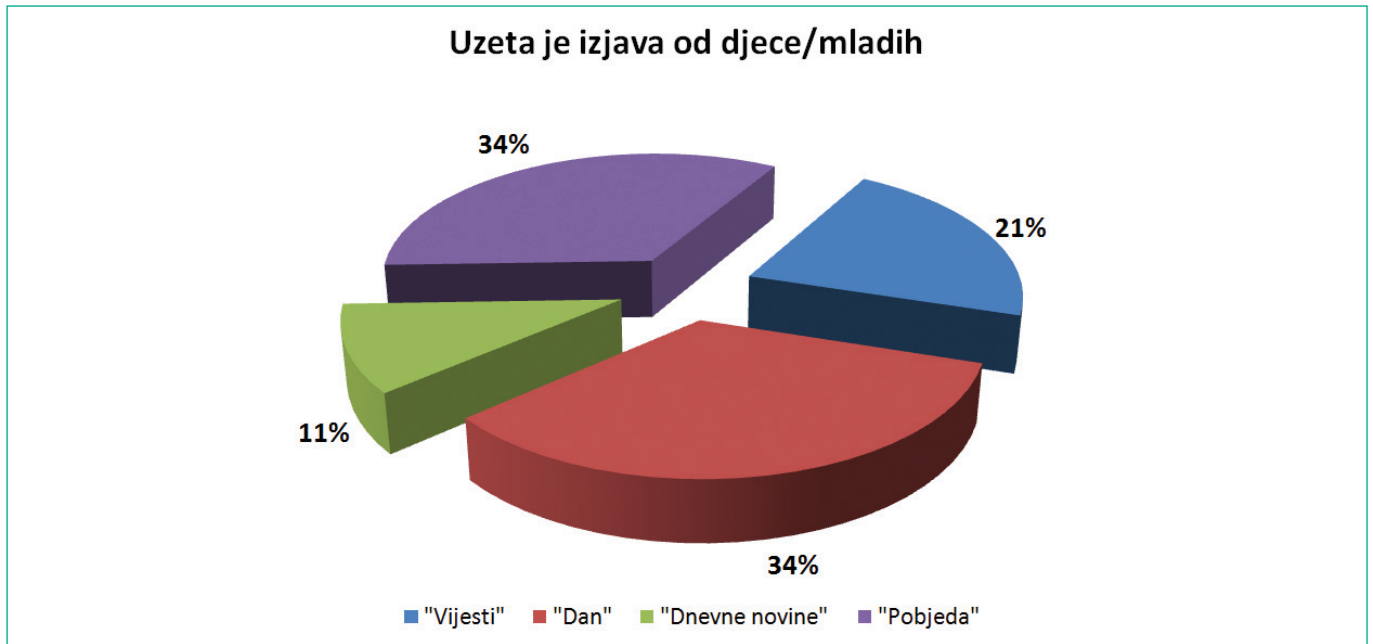
Perspektiva djece/mladih u medijima

U smjernicama koje je Unicef sastavio za novinare koji izvještavaju o djeci stoji da stvari treba prikazati iz "dječijeg ugla" i omogućiti djeci da govore u svoje ime. Preporuke Savjeta Evrope o omladinskoj politici ukazuju na potrebu da se mladima da prostora da zastupaju svoje interese, a ne da se samo odlučuje u njihovo ime i umjesto njih. Ipak, kod nas u Crnoj Gori, je svega u 13% slučajeva uzeta izjava od djeteta. Jedan od pozitivnih primjera je članak "Ostavi kompjuter i obraduj djeda" ("Vijesti", 16.02.2014., str.24), u kojem jedan dvanaestogodišnjak govori o svom neobičnom hobiju. Naime, ovaj dječak savjetuje svoje vršnjake da ostave kompjuter i pođu u selo da rade u slobodno vrijeme.

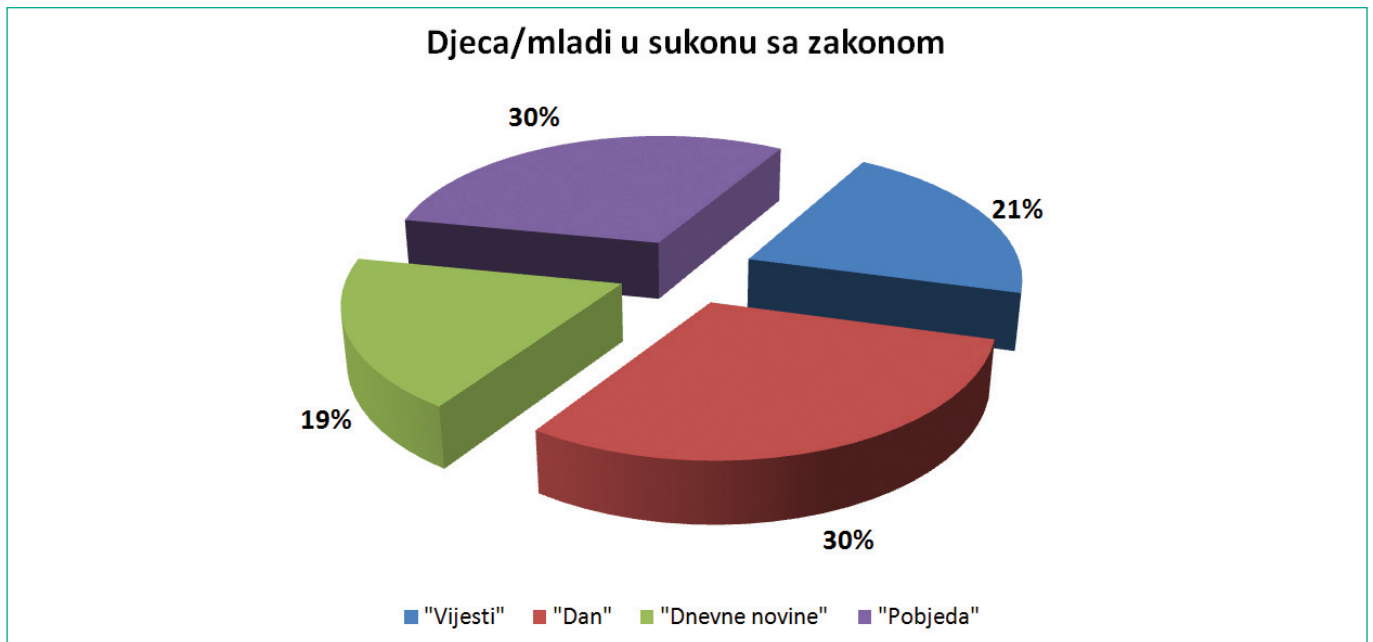
Grafikon 29. Dijete kao izvor informacija



Pravo djetetu/mladoj osobi da se izrazi pruženo je najviše u "Danu" i "Pobjedi" u 34% slučajeva, dok se u "Vijestima" glas djeteta čuo u 21% slučajeva. Medijski poslenici angažovani u "Dnevnim novinama" su u 11% slučajeva prenijeli i gledište djeteta/mladih.

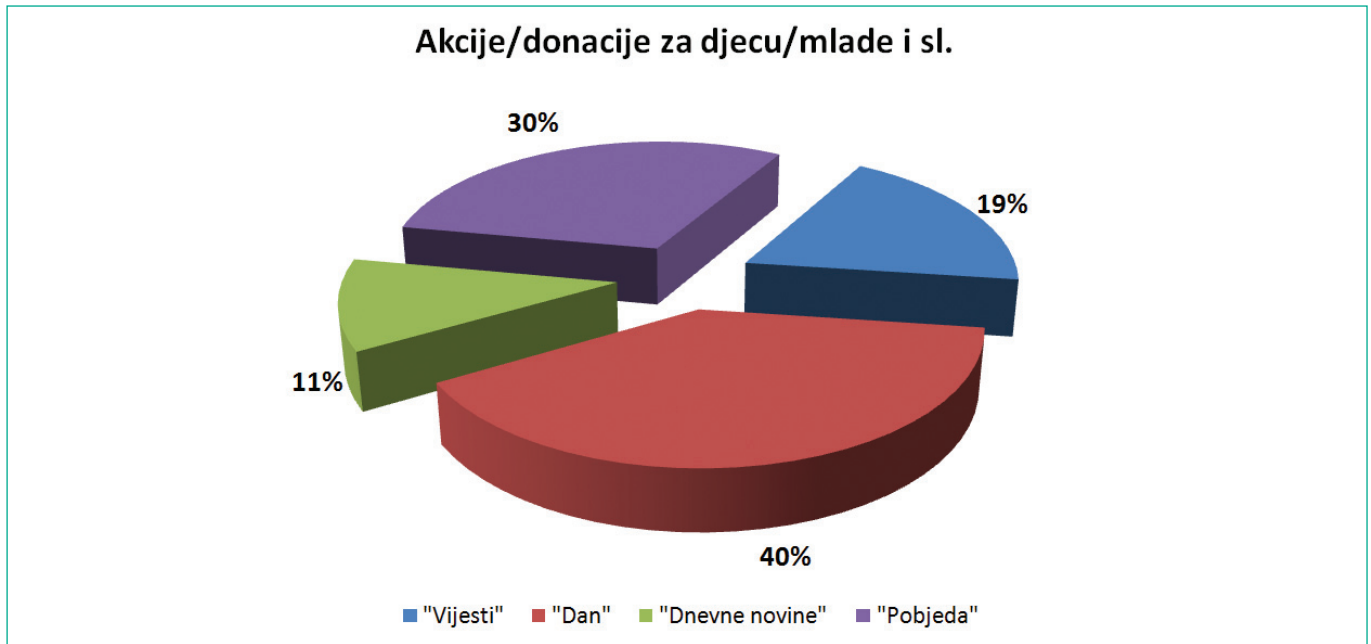
Grafikon 30. Uzeta je izjava od djeteta/mladih

Djeca/mladi u sukobu sa zakonom kao i djeca/mladi žrtve(kriminalnih aktivnosti, nesreće, nestali...) su bili među najzanimljivijima u ovom tromjesječju sa objavljenih 182 teksta koji govore o njima. Najviše tekstova na ovu temu su objavili "Dan" i "Pobjeda" sa 30%. Dok su "Vijesti" i "Dnevne novine" o ovoj temi izvještavale u 10% manje slučajeva.

Grafikon 31. Teme o kojima se piše

Kako je istraživanje pokazalo najviše se izvještavalo o donacijama za djecu, stipendijama i sl. (158). Dnevni list Dan je objavio gotovo polovinu ovih tekstova. Na stranicama "Pobjede" se moglo pročitati 30% članaka koji govore o donacijama, stipendijama i sl. Dok su "Vijesti" objavile gotovo 20% ovakvih članaka, a "Dnevne novine" svega 11%.

Grafikon 32. Teme o kojima se piše

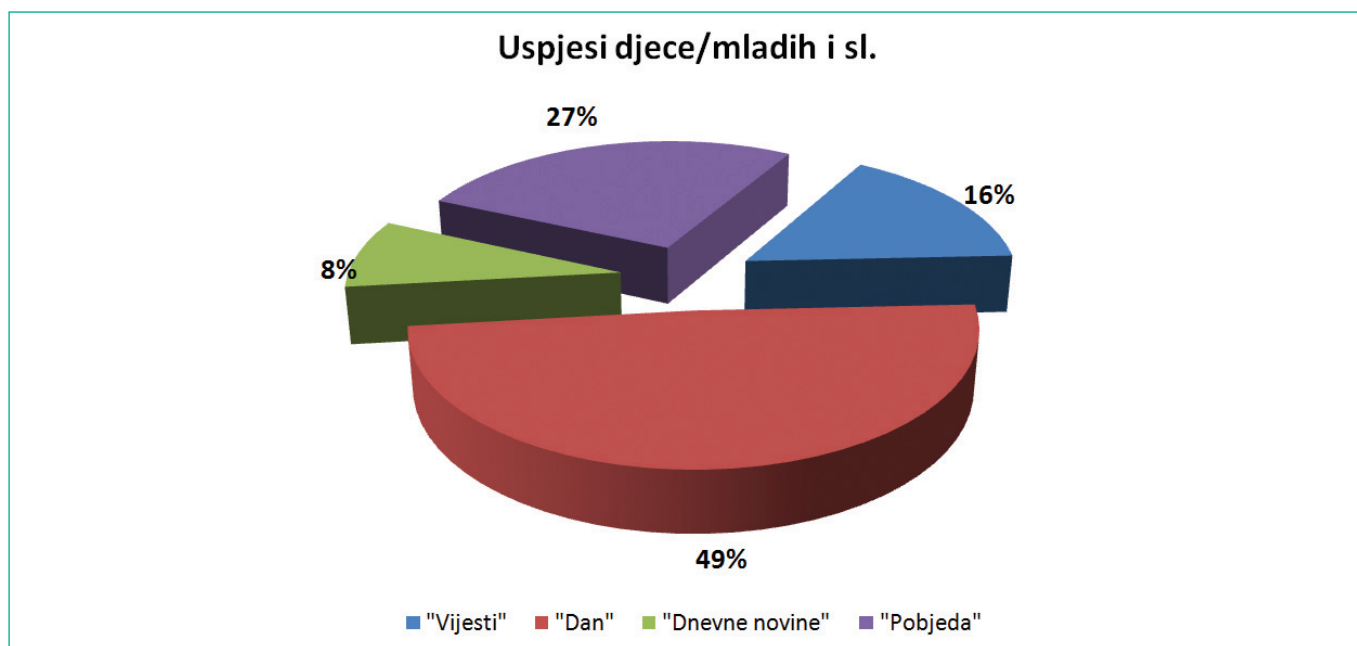


U novinama su čitaoci mogli pročitati i veliki broj članaka o djeci/mladima u školama, predškolskim ustanovama i sl. (123). "Dan" prednjači i kada su u pitanju obrazovne teme sa 41%, slijede "Pobjeda" i "Vijesti" sa po 24% objavljenih tekstova. Dok su "Dnevne novine" objavile 11% od ukupnog broja tekstova o djeci/mladima u školama, vrtićima i generalno sličnim temama.

Grafikon 33. Teme o kojima se piše



U "Danu" su čitaoci mogli pročitati i najviše tekstova o uspjesima djece/mladih u nauci, kulturi, sportu i sl. Svaki treći članak na ovu temu objavila je "Pobjeda", dok su "Vijesti" objavile 16% a "Dnevne novine" 9%.

Grafikon 34. Teme o kojima se piše

Teme poput aktivizma djece/mladih te njihovog učešća u donošenju odluka o pitanjima bitnim za njihovu budućnost i za razvoj su bile slabo zastupljene baš kao i teme vezane za mogućnost osnivanja porodice mladih. Ako se i pominju onda je to u negativnom kontekstu poput članka "Maloljetnici zbog ljubavi bježe od kuće" (Dnevne novine, 25.12.2013., str:9) u kome se govori o nestanku maloljetnika a kao jedan od nezvaničnih razloga se pominju ljubavni problemi.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Ovim istraživanjem cijenili smo tri afirmativne hipoteze koje glase:

1. Novinari i urednici dnevnih novina poštuju profesionalna načela prilikom izvještavanja o djeci/mladima.
2. Novinari i urednici poštuju pravo djeteta/mladih na privatnost.
3. Izvještavanje o djeci/mladima odlikuje dvostranost izvora informacija.

Rezultati ukazuju da je izvještavanje o djeci/mladima marginalizovano u sva četiri dnevna lista. Teme koje se odnose na djecu/mlade su smatrane manje zanimljivima čitalačkoj publici, označene su kao nebitne, jer im se posvećuje manje novinskog prostora. Da se o djeci ne izvještava na pravi način govori činjenica da je najviše objavljenih članaka veličine samo 1/8 stranice, 48%. Ako uzmemo da dužina članka onemogućava autoru da pruži i kontekst događaja ovo znatno utiče i na sam kvalitet izvještavanja. Od pregledanih 997 članaka, takvih tekstova je gotovo polovina (48%).

Ono što takođe podupire tezu da je izvještavanje o djeci/mladima na margini je i podatak da je mali broj članaka na naslovnim stranicama. U svega 5% slučajeva tekstovi o djeci/mladima su u ovom period bili na naslovnoj strani, mjestu gdje se objavljuju najatraktivnije i najvažnije teme u novinama. Čak i kada se nađu među naslovnim tekstovima članci koji se odnose na djecu/mlade su u samo 18% slučajeva pozitivni.

Da se nedovoljno obrađuju teme koje se odnose na djecu govori i podatak da je za ova tri mjeseca objavljen mali broj tekstova zahtjevnijih novinarskih formi poput: reportaža, tema, intervjua i sl.

Način obrade tema o djeci je površinski (68%) u najvećem broju objavljenih članaka. To znači da su novinari pisali opisno o djeci/mladima a da nijesu pokušali pružiti kontekst događaja.

Novinari/urednici poštuju pravo na privatnost kada se uopšteno izvještava o djeci/mladima ali to ne čine kada se piše o pojedinačnim slučajevima. U sva 4 dnevna lista, najviše je objavljeno članaka u kojima se uopšteno govori o djeci/mladima preko 50%. No, ovo pravilo ne važi kada se pojedinačno izvještava o djeci/mladima u sukobu sa zakonom/žrtvama. Novinari tada u najvećem broju slučajeva otkrivaju njihovo puno ime i prezime 43%, dok su u 30% slučajeva objavili samo inicijale. Djeca/mladi u sukobu sa zakonom ili žrtve kriminalnih aktivnost, nesreća su u 10% slučajeva predstavljeni samo godinama, u 8% slučajeva nije objavljen njihov identitet. U 1% slučajeva predstavljeni su samo imenom, a u isto toliko slučajeva i samo prebivalištem.

Ono što naročito zabrinjava je da su u 7% slučajeva novinari pokušali da zaštite identitet djeteta/mlade osobe, a u istom tekstu objavili identitet roditelja, staratelja ili neke druge informacije koje ukazuju na identitet djeteta, što je negativna praksa i kršenje standarda.

U izvještaju smo pomenuli neke od primjera gdje su djeca neadekvatno medijski tretirana. Valja naglasiti da je bilo i primjera da se iskorištava dječja emocionalna bol kao sredstvo kojim se potresno djeluje na čitatelje, a sve u svrhu povećanja tiraža. Ti primjeri ukazuju na kršenje dječih prava i nepoštovanje profesionalnih etičkih načela od strane novinara i urednika.

Da su članci o djeci/mladima nedovoljno relevantni potvrđuje dominacija jednog izvora od 60%, a u toku monitoringa zabilježili smo i primjere jednostranog izvještavanja o djeci/mladima, tj. da je prikazana samo jedna strana gledišta.

Sa druge strane relevantnost ipak pojačava činjenica da u 97% slučajeva tekst o djeci/mladima potpisuju novinari.

Članci o djeci/mladima su u gotovo 70% slučajeva imali odgovarajuću fotografiju. Iako su mahom dobro grafički opremljeni, zabilježili smo i 7% onih čije fotografije nijesu adekvatne i u nekim slučajevima se njima najgrublje krše prava djece/mladih. Posebno treba naglasiti da smo uočili i tekstove koji ne govore o djeci/mladima koji su neopravdano opremljeni njihovim fotografijama. Ovi podaci ukazuju da crnogorski mediji sve češće koriste djecu kao sredstvo za povećanje tiraža.

Preporuke

Novinari i urednici sa posebnom pažnjom treba da izvještavaju o djeci/mladima.

Izlaz iz ovog začaranog kruga je obrazovanje. Sticanje osnovnih znanja o djeci/mladima, bi moralo ući u standardne programe obrazovanja i mladih i odraslih.

Osim informisanja i obuke novinara, što bi se moralo činiti u sprezi sa osmišljenom politikom medija u ovoj oblasti, značajan napredak u načinu predstavljanja dece u medijima činila bi i participacija djece/mladih. Učešće djece/mladih u medijima prirodno je i neraskidivo vezano za obrazovanje.

Valjalo bi uvesti i samoregulaciju novinarske profesije u svakom pojedinom glasilu i to na način da postane zakonska obaveza.

Dijete/mlada osoba "iz medija"

Ako bi na osnovu svih naših nalaza trebalo napraviti neku vrstu "lične karte" djeteta/mladih u štampanim medijima Crne Gore, ona bi izgledala ovako:

DIJETE (MLADA OSOBA) JE PRIPADNIK BESPOMOĆNE I VEOMA UGROŽENE VRSTE. O NJIMA MOŽETE ČITATI U ZAPEĆKU STRANICE. ONI UGLAVNOM NEMAJU IME I PREZIME OSIM U SLUČAJEVIMA KADA NAPRAVE OZBILJNIJI PRESTUP ILI IM NEKO DODATNO UGROZI NJIHOVA IONAKO USKRAĆENA PRAVA. JEDINO ŠTO UMIJU I VOLE DA RADE JESTE DA SE IGRAJU I ZABAVLJAJU. NA DRUGE TEME MALO ŠTA IMAJU DA KAŽU OSIM RIJETKIH KOJI ISKOČE IZ MORA PROSJEČNIH BILO DA IZNENADE POZITIVNO ILI NEGATIVNO. MI ODRASLI SMO TU DA IH ŠTITIMO OD SVIH RIZIKA. TO I ČINIMO, KOLIKO NAM DRUGE OBAVEZE I MATERIJALNI USLOVI DOZVOLJAVAJU, ZATO ŠTO SMO SAVJESNI I HUMANI.